

Bedřich Smetana: nacionalni skladatelj

Veseli, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Music Academy / Sveučilište u Zagrebu, Muzička akademija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:116:908628>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-20**

Repository / Repozitorij:

[Academy of Music University of Zagreb Digital Repository - DRMA](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

VII. ODSJEK

ANA VESELI

BEDŘICH SMETANA: NACIONALNI
SKLADATELJ

DIPLOMSKI RAD

ZAGREB, 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

VII. ODSJEK

BEDŘICH SMETANA: NACIONALNI SKLADATELJ

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr.sc. Ivan Ćurković

Student: Ana Veseli

Ak.god. 2017./2018.

ZAGREB, 2018.

DIPLOMSKI RAD ODOBRILO MENTOR

doc. dr.sc. Ivan Ćurković

Potpis

U Zagrebu,

Diplomski rad obranjen _____

POVJERENSTVO:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

OPASKA:

PAPIRNATA KOPIJA RADA DOSTAVLJENA JE ZA POHRANU KNJIŽNICI MUZIČKE AKADEMIJE

Sažetak

U ovome radu prikazat će se život i stvaralaštvo nacionalnog skladatelja Bedřicha Smetane. Prvi dio rada donosi pregled skladateljevog života koji započinje odrastanjem i prvim susretom s glazbom, nastavlja se školovanjem i početkom glazbene karijere, a završava skladateljevom gluhoćom. Drugi dio rada donosi pregled djela od studentskih skladbi sve do nedovršenih skladbi. Djela su podijeljena u poglavlja prema žanru: klavirska djela, solo pjesme i zbarska glazba, komorna glazba, orkestralna glazba i opere.

Ključne riječi: Bedřich Smetana, nacionalni skladatelj, život, djela, *Prodana nevjesta*, *Moja domovina*

Abstract

This work will present the life and the opus of the national composer Bedřich Smetana. The first part of the work presents a review of the composer's life, which begins with his childhood and first encounter with music, continues with education and the beginning of music career and ends with the composer's deafness. The second part of the paper brings an overview of works from student compositions to unfinished compositions. The works are divided into chapters by genre: piano works, solo songs and choral music, chamber music, orchestral music and opera.

Key words: Bedřich Smetana, national composer, life, works, *The Bartered Bride*, *My homeland*

Sadržaj

1. UVOD	1
2. ŽIVOT (1824.-1884.).....	2
3. DJELA.....	8
3.1 Klavirska glazba	9
3.2 Solo pjesme i zborska glazba.....	14
3.3 Komorna glazba.....	15
3.4 Orkestralna glazba	17
3.4.1 Má vlast	19
3.5 Opere.....	25
4. ZAKLJUČAK	36
5. LITERATURA.....	38
6. PRILOZI	42
6.1 Popis skladbi	42

1. UVOD

Pri odabiru teme za svoj završni rad inspirirala me češka kultura koja mi je vrlo bliska. Češki skladatelji cijenjeni su diljem svijeta. Inspiraciju u njihovim dijelima nalaze mnogi, od skladatelja mlađe generacije, dirigenata, solista do najmlađih glazbenika.

Kao pripadnica češke nacionalne manjine smatram da mi je češka glazba vrlo bliska te sam se odlučila u svome završnome radu prikazati život i stvaralaštvo jednog od najpoznatijih čeških skladatelja Bedřicha Smetane. Osim informacija o njegovom odrastanju i školovanju, u svome završnom radu ću također spomenuti njegova klavirska, komorna, vokalna, orkestralna i operna djela. Smetana je svojim radom i kvalitetom svojih skladbi postao prepoznatljiv kao češki nacionalni skladatelj koji se vrlo često inspirirao narodnom tj. folklornom glazbom. Češka folklorna (tradicijska) glazba ali i slavna češka povijest je većinom bila njegova glavna motivacija za skladanje djela. Folklorne motive i duh češke glazbe možemo naći u njegovim skladbama koje ću spomenuti u daljnjem tekstu. Tako ću ujedno objasniti razvojni put češkog nacionalnog stila, ali i temelje koje je Smetana postavio za daljnji razvoj češke glazbe.

2. ŽIVOT (1824.-1884.)

František Smetana, po struci pivar, živio je sa obitelji u pivovari koju je unajmio u gradu Lytomišlu. Nakon gubitka dviju supruga oženio se sa četrnaest godina mladm Barborom Lynkovom. František je imao sveukupno deset kćeri. Na njegovo veliko zadovoljstvo 2. ožujka 1824. godine je dobio prvoga sina, Bedřicha. Kršten kao František (Friedrich), Bedřich je bio prvi preživjeli muški nasljednik obitelji Smetana. Obitelj je živjela u pivnici na južnoj strani dvorca gdje je Smetana rođen i gdje je proveo sedam godina života. Odrastao je uz veliku obitelj. Osim braće i sestara tu su bili djed i baka sa majčine strane, tatina sestra i majčin brat. Otac František imao je vrlo aktivan život, a uz posao je imao vremena i za zabavu. Sa svojim prijateljem grofom Antoninom Valdštejnom je često odlazio u lov, no najveća njegova ljubav bila je violina. Nije bio talentiran, ali je volio glazbu i uživao je svirati u duetu sa mjesnim učiteljem. Na svoje probe i nastupe vodio je i sina Bedřicha.

Smetana je već u ranim godinama imao priliku slušati tradicijsku i klasičnu glazbu što je zasigurno potaknulo daljnje razvijanje njegovog glazbenog talenta. Nakon kratkog vremena Smetanin talent došao je do izražaja što je primijetio i njegov otac. Ponosni otac sinu je poklonio malu violinu te ga je počeo podučavati. Smetana je uživao u sviranju pa ga je otac često morao tjerati u drugu prostoriju kako ne bi slušao njegovu vježbanje. Nakon savladanih osnova iz violine otac ga je poslao kod učitelja Jana Chmelíka kako bi stekao znanje sviranja klavira. U početku Smetanu nije zanimalo sviranje klavira. Školski sustav učenja ograničavao je njegovu slobodu istraživanja glazbe, no kada se upoznao s harmonijom i akordima njegov interes se ponovno aktivirao. Koliko je Smetana bio talentiran dokazuje njegov prvi nastup 4. listopada 1830. godine. Sa samo šest godina izveo je uvertiru iz opere *Nijema iz Porticija* skladatelja Daniela Aubera.

Osim u sviranju, Smetana je svoj glazbeni talent počeo predstavljati i kao skladatelj. U početku je skladao samo plesne skladbe, no njegova mašta je bila toliko kreativna da neke svoje motive nije znao ni zapisati. Godine 1831. Smetanin otac unajmljuje pivovaru od grofa Černína i s obitelji se seli u Jindřichův Hradec gdje je proveo iduće četiri godine života. Smetana te godine kreće u školu koja nije imala dobar utjecaj na njega. Nije volio učiti, imao je loše ocjene, a najmanje je volio pisati diktate na njemačkom jeziku. U ovome mjestu za razliku od prethodnog prevladavao je njemački jezik pa se jedino na tom jeziku moglo komunicirati. Njegovo glazbeno obrazovanje nastavlja se kod učitelja Františka Ikavca. Uz učenje violine i klavira

Smetana se okušao u sviranju viole, a počeo je učiti i pjevanje. Kod učitelja Ikavca također je počeo pokazivati interes za virtuozne klavirske skladbe.

Smetana je sa samo osam godina skladao svoje prvo djelo, brzi ples u D-duru. Osim učenja i vježbanja Smetana je imao vremena i za igru. Kroz igru je upoznao djevojčicu Kateřinu Kolářovu koja je kasnije postala njegova supruga. Obitelj Kolář se morala preseliti u drugi grad pa je njihovo prijateljstvo nakratko prekinuto. Nakon isteka najma u Jindřichovom Hradecu 1. svibnja 1835. godine obitelj Smetana seli u Růžkový Lhotice gdje su kupili imanje i pivovaru. Obrazovanje u tom gradu nije bilo moguće te je otac bio prisiljen Smetanu poslati na školovanje u Jihlavu.

Ponovni pokušaj obrazovanja je bio osuđen na propast jer je Smetana izbjegavao odlaske u školu i izgubio je interes za glazbu. Otac sad već pomalo zabrinut šalje Smetanu 1836. godine na školovanje u Německý Brod gdje je njegovo glazbeno obrazovanje bilo ograničeno samo na sviranje klavira kod profesora Karla Josefa Šindeláře. Povremeno je znao zasvirati orgulje u mjesnoj crkvi, ali glazbeni život i ukus ondašnjih stanovnika je bio ograničen samo na narodne pjesme koje su se izvodile na zabavama pa je Smetana bio prisiljen na samostalnu glazbenu izobrazbu. Zbog problema sa učenjem Smetanin otac odlučuje sinu osigurati privatne poduke. Tako je Smetana upoznao tri godine starijeg Karla Havlíčka koji ga je privatno podučavao. S vremenom su postali vrlo dobri prijatelji, a kada je Havlíček otišao u Prag njihovo se prijateljstvo nastavilo. Nakon kratkog nagovaranja, 1839. godine, otac je Smetani dao dopuštenje za odlazak u Prag. Smatrao je da je to dobra prilika da se pripremi za studij prava.

Bogata kulturna djelatnost odvlačila je Smetanu od učenja. Umjesto odlaska u školu Smetana je odlazio na koncerte. Odlučio je obavijestiti ravnatelja Josefa Jungmanna da napušta školu kako bi se mogao posvetiti glazbi. Koliko je ta odluka bitna za Smetanu možemo vidjeti iz dnevnika koji je vodio jer je povukao jednu veliku crtu u dnevniku i napisao svojom tajnom šifrom „*Ausbleiben arauxus deser Schuxulese*“¹. Otac, misleći da njegov sin marljivo uči, odlazi u Prag informirati se o njegovom napredovanju, ali se iznenađuje kada sazna da njegov sin već mjesec dana ne odlazi u školu i odlučuje da se Smetana mora s njime vratiti kući. Nakon što su praznici završili otac odlučuje Smetanu ponovno poslati u školu. Pod nadzorom svoga rođaka Josefa Františka Smetane nastavlja školovanje u gradu Plzeňu gdje je i uspješno završio školovanje (6. kolovoza 1843.).

¹ Mahler, Zdeněk : *Nekamenujete proroky: Kapitoli ze života Bedřicha Smetanay* , Prag: Albatros, 1989

Tijekom školovanja u gradu Plzeňu Smetana se ponovo susreće s Kateřinom Kolářovou koja je tamo živjela s roditeljima. Kako su se poznavali od prije Smetana ih je često posjećivao i zaljubio se u mladu djevojku koja u početku nije bila za njega zainteresirana. Nakon završetka škole 1843. godine Smetana ponovno odlazi u Prag u nadi da će ostvariti svoju želju da postane glazbenik. Financijsku potporu od oca nije imao pa je bio prisiljen sam zarađivati novac. Prva tri mjeseca su za njega bila jako teška jer je često gladovao i nije se mogao baviti glazbom zbog nedostatka novaca za najam klavira. Sve se promijenilo kada je upoznao ravnatelja konzervatorija Jana Bedřicha Kittla na čiju je preporuku Smetana 18. siječnja 1844. godine postao učitelj petero djece grofa Leopolda Thuna. S poboljšanjem financijske situacije Smetana je nastavio i svoje glazbeno obrazovanje.

Na preporuku Anne Kolář (majke svoje buduće supruge) započinje studij kompozicije kod profesora Josefa Proksche kod kojeg je studirala i Kateřina Kolářova. Smetana do tada nije imao kvalitetno glazbeno obrazovanje pa je morao savladati teoriju glazbe. Uz učenje kompozicije Smetana je paralelno vježbao i sviranje klavira te se nakon tri godine učenja odlučio za karijeru pijanista. Tako je 1. lipnja 1847. godine završio s poslom kod grofa Leopolda Thuna, i započeo s pripremama za solistički koncert. Njegov se san nije ostvario. Koncert koji je organizirao u Chebu posjetilo je svega četvero ljudi te je Smetana bio prisiljen otkazati sve ostale koncerte. Nakon neuspjele pijanističke karijere Smetana je želio otvoriti glazbenu školu za čije otvaranje podnosi zahtjev 1. siječnja 1848. godine. Zbog izbijanja revolucije² 1848. godine, Smetana se odlučio priključiti radikalnim demokratima odnosno skupini zvanoj *Concordia*. Nakon propasti revolucije Smetana bježi kod roditelja koji su živjeli u Obrřství kod Měňíka gdje je proveo neko vrijeme. Tamo ga dočekuje pismo s dozvolom za otvaranje škole. Kako nije imao potreban iznos odlučuje zamoliti roditelje za pomoć na što oni pristaju. Tako je Smetana 8. kolovoza 1848. godine otvorio glazbenu školu na Staroměstském náměstí u Pragu. Nakon propale koncertne karijere posao sa školom dobro je krenuo. Smetana je ima puno učenika iz aristokratskih krugova, a zbog dobro plaćenih privatnih koncerata na dvoru cara Ferdinanda mogao je napraviti pomak u privatnom životu.

Nakon dugo godina poznanstva Smetana je oženio Kateřinu Kolářovu 29. kolovoza 1849. godine. Ceremonija se održala u crkvi sv. Stjepana u Pragu, a slavlje s nekoliko prijatelja i

² Revolucija 1848.–1849., poznata kao Proljeće naroda, naziv je za društvene i nacionalne pokrete i nemire u više europskih zemalja u kojima su razne društvene i nacionalne skupine postavljale zahtjeve za političkim, društvenim i gospodarskim promjenama.

članova obitelji se održalo u kućnoj atmosferi. Obitelj se brzo širila, a njegova prva kćer Bedriška rođena je 1851. godine. Nakon nje imali su još Gabrielu, Žofi i Kateřinu.

Smetana je zajedno sa suprugom vodio školu i zarađivao svirajući, no troškovi života bili su veliki. Supruga je bila dosta slaba i često bolesna pa je dio novaca odlazio i na liječenje te su bili prisiljeni preseliti se u skromniji stan u kojem su uvjeti za život bili lošiji. Njegov život je postajao još gori. Njegove tri kćeri Gabriela, Bedriška i Kateřina naglo su umrle. Tragedija je također utjecala na njegov brak i odnose sa suprugom koja je bila bolesna pa je Smetana više vremena provodio s prijateljima u kazalištu. Nezadovoljan svojim životom i financijskim poteškoćama Smetana se odlučuje za prijedlog svoga kolege virtuozu Alexandra Dreyschocka koji mu nudi mjesto umjetničkog ravnatelja filharmonije u Göteborgu. Nije naišao na razumijevanje svoje supruge koja nije pristala na odlazak pa je prisiljen otići sam. Od roditelja posuđuje novac i 11. listopada 1856. godine kreće na put prema novom poglavlju svoga života.

Već pri prvom koncertu Smetana je osvojio slušatelje koji nisu mogli pronaći riječi kako bi opisali svoje oduševljenje njegovim dirigiranjem, a nakon drugog koncerta dobio je i mjesto dirigenta, dok mu se broj učenika za poduku iz klavira udvostručio. Osim umjetničkog voditelja stekao je iskustvo kao dirigent i zborovođa. Ondašnja publika ga je obožavala i cijenila te je u vrlo kratkom vremenu postigao veći uspjeh nego u svojoj domovini. Imao je velika primanja. Osim stalne plaće primao je i velike honorare za privatne satove. Prvu godinu Smetana je proveo odvojen od obitelji, ali nije zaboravio na svoju suprugu kojoj se redovito javljao i izvještavao je o svojim uspjesima. U jednom od pisama poslanih supruzi govori o tome kako mu nedostaje obitelj, da više ne mogu biti razdvojeni te da je vrijeme da pođu za njime u Švedsku. Obitelj 1857. godine kreće na put za Göteborg iako je supruga bila bolesna i slaba. Na poslovnom planu Smetana je napredovao, obitelj je bila uz njega, ali za njegovu suprugu život u Göteborgu nije bio idealan. Kateřina je i dalje bolovala te je često bila depresivna. Život u Švedskoj nije joj odgovarao. Nedostajala joj je domovina, pa se za dobrobit svoje supruge i kćeri Smetana odlučuje na povratak u Češku u nadi da će se zdravstveno stanje njegove supruge poboljšati. Nažalost, njegova supruga nije preživjela putovanje i 19. travnja 1859. na putu kući Kateřina gubi bitku sa tuberkulozom i umire.

Kako bi se oporavio od gubitka supruge Smetana odlučuje posjetiti brata Karla u Chlomu gdje upoznaje svoju buduću suprugu osamnaestogodišnju Barboru (Betty) Ferdinandiovu. Nakon svadbe 1860. godine Smetana se sa novom suprugom te kćerkom odlučuje na povratak u Švedsku. Smetana nije bio zadovoljan povratkom. Želio je zarađivati u svojoj zemlji, ali to nije

bilo moguće. Kako se u Češkoj otvaralo operno kazalište Smetana je maštao o tome kako bi bilo dobro postati dirigentom toga orkestra.

Unatoč tome što je u Švedskoj dobro zarađivao, Smetana odlučuje riskirati te se 11. svibnja 1861. godine zauvijek vraća u domovinu. Pri povratku u domovinu rodila se kćer Zdeňka (25. rujna 1861. godine). Život o kakvom je maštao u domovini nije se mogao ostvariti. Iako je politička situacija bila bolja zbog završeta Bachova apsolutizma³ i donošenjem Listopadske diplome⁴ nije sve bilo savršeno. Izgradnja kazališta nije napredovala, a zbog financijskih neprilika mjesni političari odlučuju se na privremeno rješenje i izgradnju Prozatímního divadla⁵ (prvo češko profesionalno kazalište) za koje se Smetana ponudio kao dirigent, no nažalost posao nije dobio. Smetana je tako ponovno zarađivao za život kao izvođač. Krenuo je sa turnejama po Češkoj, no to mu nije bilo dovoljno pa je svoju turneju proširio na Njemačku i Nizozemsku. Kako se u Prag vratio praznih džepova prihvatio je održati nekoliko koncerata u Göteborgu gdje se zadržao vrlo kratko. Na povratku Smetani je sinula ideja da pokuša s karijerom skladatelja kad već nije mogao biti dirigent.

Smetana se osim skladanja uključio u društveni i umjetnički život Praga. Zajedno sa svojim prijateljem J. L. Procházkom priključio se društvu Měšťanská beseda⁶ koje se sastajalo kod grofa Rudolfa Thurn-Taxisa. Bio je suosnivač Umělecke besedy⁷ te predstavnik njihova odbora za glazbu. Također je bio član Národní strany⁸, a kako je bio pripadnik mlade političke struje rivalstvo sa starom političkom strujom uvelike je utjecalo na razvoj cijele njegove karijere. Obitelj Smetana nastavila se dalje širiti te je 19. veljače 1863. godine na svijet došla kćer Božena. Osim u privatnom životu Smetani je krenulo i u poslovnom. 1863. godine zajedno sa svojim prijateljem Ferdinandem Hallerem otvara glazbenu školu. Osim poslovne suradnje Smetana i Haller bili su jako dobri prijatelji, a u slobodno vrijeme su se družili u salonima. Usprkos mnogim aktivnostima Smetana je prihvatio ponudu svog prijatelja Hallera da od njega preuzme vodstvo zbora Hlahol⁹ (30. 10. 1863.- 7. 7. 1865.). Godine 1864. Smetana prihvaća

³ Bachov apsolutizam - razdoblje između 1850. i 1859. godine nazvano po imenu austrijskog ministra Alexandera Bacha u tadašnjoj Austro-Ugarskoj koji je poznat po centralizaciji i germanizaciji.

⁴ Carska povelja o uređenju unutarnjeg državno-pravnog ustrojstva monarhije bila je ustavni dokument cara Franje Josipa I., donijeta 20. listopada 1860. Ovom diplomom vladar je vratio svojim narodima ustav, te ukinuo Bachov apsolutizam

⁵ Privremeno kazalište u Pragu izgrađeno je 1862. godine kao privremeni prostor za operu dok traje izgradnja Narodnog kazališta, a koristilo se sve do 1881. godine.

⁶ Měšťanská beseda (udruga) bila je vrsta češkog društva koje se javlja sredinom 19. stoljeća u raznim gradovima diljem zemlje.

⁷ Umělecká beseda je građanska ili umjetnička udruga koja je okupljala mnoge češke umjetnike.

⁸ Národní strana je najstarija češka politička stranka nastala 1848. godine.

⁹ Hlahol je praški mješoviti zbor osnovan 1861. godine.

mjesto glazbenog izvjestitelja u novinama *Národní listy*¹⁰, a 15. rujna 1866. godine Smetana dobiva funkciju dirigenta Prozatímního divadla. Financijska situacija u kazalištu bila je loša. Opere su bile loše pripremljene, a gledalište prazno. Smetanu su smatrali glavnim krivcem za tu situaciju te su tražili njegovu ostavku. Smetanino zdravstveno stanje se postupno pogoršavalo. U srpnju 1874. godine počeli su se javljati problemi sa sluhom te je zbog toga odlučio otići na odmor kako bi se oporavio. Odmor mu nije pomogao. Smetana gubi sluh u desnome uhu te se zbog toga odmah vratio u Prag kako bi potražio liječničku pomoć. Naravno, te informacije brzo su se proširile gradom. Neki su smatrali da Smetana nije gluha nego samo želi da ga ljudi sažalijevaju kako bi zadržao mjesto dirigenta u kazalištu. Nažalost Smetana u listopadu trajno gubi sluh te je podnio ostavku na mjesto dirigenta u kazalištu. Ta odluka dovela je Smetanu u financijske probleme. Odlučio je otići kod svoje kćeri iz prvog braka Žofie u Jabkenice. Za Smetanu nije bilo spasa. Imao je bolest koja je zahvatila živčani sustav. Smetana je znao da ga u takvoj situaciji jedino skladanje može spasiti. Zdravstveno mu se stanje postupno pogoršavalo, uz gubitak sluha javljali su se i simptomi neurastenije¹¹.

Smetana je definitivno prestao skladati 25. veljače 1884. godine. Njegovo zdravstveno stanje naglo se pogoršalo 22. travnja 1884. godine te je prevezen u bolnicu gdje umire 12. svibnja 1884. godine na psihijatrijskom odjelu.

¹⁰ *Národní listy* su češke novine koje su izlazile od 1861. do 1941. godine.

¹¹ Živčana bolest.

3. DJELA

Životni put Bedřicha Smetane bio je vrlo šarolik. Svoju karijeru započeo je kao virtuoz i pedagog, a završio kao dirigent i skladatelj. Kada je sa osam godina napisao svoju prvu skladbu, nije se nadao karijeri skladatelja. Prilikom pisanja svoje prve kompozicije, Smetana nije poznao teoriju glazbe i nije mogao zapisivati svoje radove već ga je vodila isključivo njegova mašta, savršeno uho i izvrsno glazbeno pamćenje. Smatrao je kako je izražavanje osjećaja bitnije od same forme kompozicije te da glazba mora govoriti istinu, a ne prilagođavati se glazbenom ukusu tadašnje publike što nije bilo moguće. Za Smetanu forma ima moć da potpuno izrazi poruku umjetnika, no ako su njezine granice preuske i mogućnost izražavanja je ograničena na umjetniku je da te granice širi i preoblikuje.¹² Zbog toga je Smetana bio skeptičan prema prijašnjim i jednostavnijim glazbenim oblicima. Vjerovao je da je njihov opseg iscrpljen u klasičnom razdoblju i da više nisu dovoljni za nove moderne zahtjeve. Smetana svoje zamišljene glazbene motive izgrađuje po principu dodavanja novih harmonija ili variranjem postojeće teme. Dok se glazbena atmosfera stalno mijenja, oblik melodijske linije ostaje neprekinut, a čitava je struktura definitivno i svjesno logična.¹³

Kao skladatelj romantizma nije se izdvajao već je pratio promjene i prilagođavao se novim smjerovima. Najprepoznatljiviji je po svom nacionalnom stilu koji se proteže kroz cijelo njegovo stvaralaštvo. U svome opusu ima razne glazbene oblike u kojima se izražavao. Započeo je skladbama za klavir, solo pjesmama i zborskom glazbom iz kojih se razvio sve do simfonijskih pjesama i opera. Iako je smatrao da glazba mora govoriti sama za sebe njegova inspiracija usmjerila ga je prema programnoj glazbi koja je i obilježila njegovo stvaralaštvo. Glazbeni uzori poput Mozarta, Beethovena, Schuberta, Chopina, Schumanna, Liszta, Berlioza i Wagnera pomogli su njegovom razvoju.

Smetana nije improvizator, već snažan glazbeni mislilac koji se temelji na bogatim i uvijek svježim nadahnućima. On gradi svoja djela kao cjelinu što ukazuje na njegovu drugu kvalitetu, a to je monumentalnost. Njegova djela su zapravo dnevnik njegovog života u notnom zapisu, a u najtežim životnim situacijama njegova glazba je uvijek pružala nadu u bolju budućnost.

¹² Helfert, Vladimir, Bedřich Smetana (1824--2 March--1924), *The Slavonic Review*, III, 1924, 7, str. 141-155

¹³ Helfert, Vladimir, Bedřich Smetana (1824--2 March--1924), *The Slavonic Review*, III, 1924, 7, str. 141-155

3.1 Klavirska glazba

Smetana je svoje prvo djelo *Kvapíček „D-dur“* napisao 1832. godine uz pomoć svoga učitelja. Djelo je vrlo jednostavno i sastoji se od četiri velike periode te je početak njegovog stvaralaštva. Kako je Smetana bio okružen plesnom glazbom, njegove kompozicije bile su posvećene upravo plesu, a forma u kojoj se najbolje izražavao bila je polka. Klavirska glazba prati Smetanin cijeli život, upravo ovaj žanr bio je prisutan kroz cijelo njegovo stvaralaštvo od samih početaka pa sve do kraja života. Svoje skladbe izdavao je kao samostalne, ali i kao dio ciklusa.

Prve Smetanine skladbe nastale su u razdoblju kada još nije poznao osnove teorije glazbe. Trodijelna (A-B-A) skladba *Lujzina polka*, napisana je 1840. godine zbog djevojke Lujze koju je Smetana upoznao za vrijeme praznika. Djelo započinje velikom periodom građenom od velikih rečenica i njezinom elaboracijom u prvom dijelu skladbe dok trio pronicljive koncepcije na početku teme donosi kratki protupomak.

Bedrich Smetana
Louisina Polka

Allegro moderato

The image shows the first 17 measures of the piano score for 'Louisina Polka'. The score is written for piano and is in 3/4 time. It begins with a treble clef and a key signature of two flats (B-flat and E-flat). The tempo is marked 'Allegro moderato'. The first measure starts with a piano (*p*) dynamic and a 'dolce' marking. The melody is primarily in the right hand, featuring eighth and sixteenth notes with various ornaments and slurs. The left hand provides a steady accompaniment with chords and single notes. The score includes fingering numbers and some performance markings like asterisks and slurs.

Slika 1 Notni zapis skladbe *Louisina Polka*, taktovi 1-17

Skladba dosljedne sonatne forme *Jiřinková polka* iz 1840. godine inspirirana je tradicijskim proslavama, a korištenjem predudara, odsjeĉenošću tonova i leŹernim naĉinom izvođenja skladba djeluje precizno i šarmantno. Prvi dio polke sastoji se od male periode i velike periode koja je građena od četiri četverotaktne fraze. Nakon toga dolazi prvi trio u tonalitetu A-dura, građen od fraze od dvanaest taktova na koju se nadovezuje mala reĉenica koja vodi u završnu veliku reĉenicu. Drugi trio nastupa u tonalitetu G-dura, a u obliku od četiri male periode donosi

nam glavni tematski motiv. Polka *Ze studentského života* (Iz studentskog života) napisana 1842. godine svoju je popularnost stekla mnogo kasnije, a djelo svojim prkosom i veseljem karakterizira bezbrižnu mladost. Među tehnički manje zahtjevnim djelima našla se jedna skladba virtuoznog karaktera s plesnom formom koja je stilski bliža kasnijem razdoblju stvaralaštva. Skladba *Galop di bravura* nastala 1840. godine donosi plesnu formu koju prevlada virtuozni karakter. Inspiraciju je Smetana pronašao u djelu *Valse di Bravoura* Franza Lista. Oktavne pasaže u desnoj ruci i akordički skokovi u lijevoj ruci zahtijevaju veliki napor u tehnici izvođenja, a zvukovna igra i ležernost u visokome tonskom registru nadopunjuju karakter skladbe. Kako je Smetana stjecao novo znanje kod profesora Josefa Proksche tako su i njegove skladbe bile uspješnije, a također je primjetan utjecaj Chopina i Schummana na njegove skladbe. *Bagatelles a impromptus* (1844.) ciklus je od osam klavirskih skladbi u obliku pjesme s programskim nazivima. Ciklus originalnoga naziva na francuskome jeziku ima tonalitetni plan građen na kvintnome krugu (C-a-G-e-D-h-A-fis) koji podsjeća na redosljed tonaliteta Chopinovih *Preludija*. Prva skladba naziva *L'innocence* (Nevinost) donosi nam disonantni zvuk svojom nepripravljenom septimom i pomakom u intervalu tritonusa u basu koji narušavaju osnovni tonaliteta. Druga skladba *L'abattement* (Potištenost) zvukovno je slična prethodnoj skladbi, pogotovo njezin kraj koji završava u disonantnom ozračju. Treća skladba *Idylle* (Idila) donosi smirujući onomatopejski zvuk u kombinaciji s ritmom u šesnaestinskoj vrijednosti dok je četvrta skladba *Le desir* (Tuga) nadopunjujući lirski kontrast u odnosu na prethodnu skladbu. Peta skladba *La joie* (Radost) ritamskom pokretljivošću u triolama donosi nam vedriji zvuk no to raspoloženje mijenja se u šestoj skladbi *Le conte* (Bajka) koja svojom uzvišenom baladom donosi karakterni kontrast. Sedma skladba *L'amour* (Ljubav) i osma skladba *La discorde* (Nesloga) donose još veći karakterni kontrast: polagana i nježna melodija sa smirujućim harmonijama u sedmoj skladbi nastavak dobiva u vrlo oštrom i nervoznom zvuku osme skladbe. Ciklus vrlo domišljate podjele i programske građe prikazuje Smetanu u razdoblju savladavanja harmonije što je vrlo primjetno u zvukovnoj atmosferi ovih skladbi.

I

NEVINNOST

Slika 2 Notni zapis skladbe Nevinost, taktovi 1-13

Lístky do památníku je ciklus malih programnih skladbi koje su nastajale od 1844. do 1849. godine. Prvotna Smetanina zamisao bila je izdvajanje skladbi u svim tonalitetima poredanim po kvintnome krugu u jedan ciklus sastavljenog od 24 skladbe. Zbog dugačkog razdoblja skladanja samo je prvih šest skladbi objavljeno sukladno ovoj ideji. Ostale skladbe izdane su samostalno. U tim skladbama Smetana je pokazivao usvojeno znanje i napredak tijekom studija a većina ih je bila inspirirana i posvećena kolegama ili osobama koji su ga okruživali u tom trenutku. Inspiracija za još jedan ciklus bila je svadba njegove učenice Marie Thun za koju je Smetana napisao ciklus od tri skladbe *Svatební scény* (Svadbene scene) 1844. godine. *Svatební průvod* (svadbena povorka) prikazuje motiv svadbene koračnice koji u triju nakratko prekida lirska melodija. Druga skladba *Ženich a nevěsta* (Mladoženja i mladenka) je polka vedrog karaktera i lirske melodije koja se izmjenjuje u dionicama visokog i srednjeg registra te bogate modulacije srednjega dijela. Posljednja treća skladba *Svatební veselí* (svadbeno veselje) plesnog je karaktera sa strogim ritmom, a u njoj se izmjenjuju razni plesni motivi. Nakon savladanih svih poglavlja teorije glazbe Smetana svoje znanje pokazuje u završnome radu *Sonata g-moll* iz 1846. godine. Od profesora je dobio samo smjernice, a za konačnu koncepciju djela zaslužan je sam Smetana. Utjecaj na ovu skladbu i njegov rad imao je nastup Hectora Berlioza u Pragu. *Idée fixe*¹⁴ i programna glazba¹⁵ promijenili su Smetaninu predodžbu o konzervativnim cikličkim formama. Mogućnost da glazba svojim resursima i izvanglazbenim sadržajem stvara snažan i osebujan izraz svidjela se Smetani jer je pomoću toga mogao lakše izražavati svoje misli.

¹⁴ Motiv sjećanja koji se uvijek ponovno pojavljuje. (idée fixe = franc. stalna misao)

¹⁵ Programna glazba je instrumentalna glazba stvorena prema nekom izvanglazbenom sadržaju.

Smetanina primjena novih sredstava i napredak u skladanju vidljiv je i u njegovom djelu *Six morceaux caractéristiques* (Šest karakternih skladbi) iz 1847. godine gdje je povezo elemente apsolutne glazbe i nove programne glazbe. Ciklus od šest skladbi karakterizira zrela virtuoznost i detaljnija razrada teme koje ovo djelo čine tehnički izazovnijim. Također je ovo djelo posebno po tome što ga je poslao svome prijatelju Franzu Lisztu kao poklon kada je od njega tražio financijsku pomoć za otvorenje škole. Liszt je to djelo predstavio svom prijatelju Johannu von Herbecku na jednom druženju na kojem je prisustvovao i Smetana. Herbeck je tom prilikom uvrijedio Smetanu i ismijao češki narod i njegovu glazbu. Tvrdio je da se znaju baviti samo poljoprivredom ali ne i skladati u što se upleo Liszt koji je izveo Smetanino djelo te uvjerio Herbecka da nije bio u pravu. Toga dana Smetana je obećao da će učiniti sve kako bi Češka bila poznata u svijetu.

Smetana je u svom opusu također imao skladbe u kojima je primarni cilj bio izraziti svoje političke stavove. *Pochod Národní gardy* (Marš Narodne garde) i *Pochod studentské legie* (Marš studentske legije) nastali su 1848. godine a inspiraciju je Smetana pronašao u revoluciji¹⁶ koja je izbila te godine. *Pochod Národní gardy* nastao je prema studentskoj pjesmi *Gaudeamus igitur* koju je Smetana pjevao sa prijateljima još za vrijeme školovanja.

Djelo *Vzpomínky na Čechy ve formě polek* (Sjećanje na Češku u obliku polke) nastalo je 1859-60. godine, a u njemu Smetana izražava tugu za domovinom dok boravi u Švedskoj. Ciklus od četiri skladbe podijeljen je u dva opusa. Prilikom izdavanja 1863. godine prvi opus posvećen je Smetaninoj bliskoj prijateljici Fröjdi Beneckovoj, a drugi opus njegovoj supruzi Betty. Ciklus obogaćuje nostalgičan zvuk i kromatika, a također je primjetan utjecaj Chopina. Prva skladba *Polka „a-moll“* započinje melankoličnom melodijom, u odsjeku *Un poco allegrammente* plesna melodija donosi život ovoj skladbi koja se ponovno vraća u početno ozračje. Druga skladba *Polka „e- moll“* sličnog je karaktera kao i prethodna, a započinje mirnom melodijom nakon koje se javi plesni karakter no i dalje djeluje vrlo nostalgično. Treća skladba *Polka „e-moll“* donosi nam življi karakter s lirskom melodijom, ovo skladba u ciklusu ima dvije verzije te je kratkog opsega. Četvrta skladba *Polka „Es-dur“* donosi nam durski tonalitet, nakon uvoda dolazi plesni karakter kojeg nakratko prekida akordička melodija, ali plesni karakter prevlada do samog kraja ove skladbe.

¹⁶ Revolucija 1848.–1849., poznata kao Proljeće naroda, naziv je za društvene i nacionalne pokrete i nemire u više europskih zemalja u kojima su razne društvene i nacionalne skupine postavljale zahtjeve za političkim, društvenim i gospodarskim promjenama.

Smetana se vraćao klavirskim skladbama i u kasnijoj fazi svoga života kada je već imao problema sa sluhom. Ciklus od šest skladbi *Rêves* (Snovi) nastao je 1875. godine odmah nakon gubitka sluha. Kao i u klavirskim skladbama s početka njegova stvaralaštva Smetana koristi oznake na francuskome jeziku a skladbe je posvetio svojim učenicima. Tehnički zahtjevi i u ovim kasnim skladbama na vrlo su visokoj razini, no sadržajem i stilom vraća se na sami početak svoga stvaralaštva kada je inspiraciju pronalazio u djelima Liszta. Prva skladba *Le Bonheur éteint* (Ugašena sreća) počinje slobodnom kadencom u kojoj se javljaju fragmenti teme, a u uvodu se može primijetiti sličnost s introdukcijom skladbe *Vyšehrad*. Druga skladba *La Consolation* (Utjeha) već u introdukciji skladbe od četiri takta ocrta nam temu, s trostrukim silaznim motivom stvarnosti, želje i tuge na koji se nadovezuje pasaža kojom nas skladatelj uvodi u motiv vlastitoga sna. Treća skladba *En Bohême* (U Češkoj) s podnaslovom „Seoski prizor“ započinje pastoralnom melodijom koja se javlja u razmaku oktave u oba glasa i uvodi nas u temu polke koja nastupa u prigušenom karakteru kako bi još više naglasila pastoralni ugođaj. Četvrta skladba *Au Salon* (U salonu) odmah nam u kratkom uvodu donosi sve što je karakteristično za skladbu a to je osminski udar nakon kojeg se javlja šesnaestinski i polovinski akord s melodijom u gornjem glasu. Peta skladba *Près du Château* (Ispred dvorca) donosi nam patetični karakter koji se javlja u melodiji oba glasa na početku skladbe iz kojeg se kasnije razvija vrlo snažan karakter koji se stalno pojačava, a akordi između glavne teme i pratnje donose još moćniji zvuk. Posljednja šesta skladba *La Fête des Paysans Bohémiens* (Proslava čeških seljana) svojim plesnim i dinamičnim karakterom donosi nam slavlja seljana koji je javlja odmah u introdukciji skladbe te stvara drugačiji ugođaj od prethodnih skladbi.

Za njegov posljednji ciklus zaslužan je Antonín Dvořák koji je svojim djelom *Slavenski plesovi* inspirirao Smetanu da napiše svoj ciklus *České tance I, II* (Češki plesovi). Prvi ciklus od četiri polke nastao je 1877. godine. Prva skladba *Polka „fis-moll“* trodijelnog je oblika te nam donosi dvije teme. Prva je tema virtuoznog karaktera građena od šesnaestinskih notnih vrijednosti, a javlja se odmah u prvome dijelu skladbe. Iz te teme kasnije se razvija figura u dionici basa u drugome dijelu skladbe koja nastupa prelaskom u tonalitet D-dura na koji se nadovezuje druga tema pjevnog karaktera. Druga skladba *Polka „a-moll“* počinje melodijom u basovskom registru koja se razvija iz *piana* te se na nju nadovezuje motiv polke u tonalitetu Fis-dura. Treća skladba *Polka „F-dur“* vrlo živahnog karaktera donosi nam melodiju koja svojim zvukom postupno raste u sve jači intenzitet. Četvrta skladba *Polka „B-dur“* započinje polkom u tempu *Lento* te se kasnije razvija u pravi brzi tempo polke u dvjema varijantama trija. Drugi ciklus plesova nastao je 1879. godine, a sastoji se od deset skladbi koje su nastale prema tradicijskim

pjesmama i plesovima. Smetana ovim skladbama daje nazive, pa je tako prva skladba *Furiant* nastala prema starom tradicijskom plesu koji je tipičan za seoski narod. Nakon toga slijede *Slepička, Oves, Medvěd, Cibulička, Dupák, Hulán, Obkročák, Sousedská* i *Skočná*.

3.2 Solo pjesme i zborska glazba

Smetana je svoje solo pjesme i zborsku glazbu počeo pisati još za vrijeme studija, no ova vrsta glazbe kasnije je ostala zapostavljena. Kako je Smetana savladao skladateljski zanat, svoje znanje iskazivao je u operama te nije više imao potrebu pisati ova dva žanra. Zborska djela u najvećoj mjeri možemo zahvaliti zboru Hlahol za koji je Smetana skladao a kratko vrijeme bio je i njegov zborovođa.

Prve dvije solo pjesme za klavir i glas nastale su 1846. godine za vrijeme studija, *Liebchens Blick* i *Lebwohl* napisane su prema njemačkome tekstu autora B. Breigera i W. Melhopa. Iste godine nastale su druge dvije pjesme, trodijelna pjesma *Schmerz der Trennung* na tekst Ch. M. Wielanda i romantična pjesma *Einladung* na tekst J. G. Jacobija. Zborska glazba iz tog razdoblja skladana je polifonom i homofonom tehnikom renesanse i baroka koje je Smetana proučavao za vrijeme studija. Valja spomenuti i studentske radove: *Ich hoffe auf den Herrn* četveroglasna je zborska fuga nastala je 1846. godine, *Lobet den Herrn* također je pisan u baroknom stilu, dok je *Heilig ist der Herr Zebaoth* skladan u renesansnom stilu za zbor a capella. *Ofertorij u d-molu* i *Ofertorij u G-duru* pisani su za mješoviti zbor, orgulje i mali orkestar.

Prva skladba nakon završetka studija bila je inspirirana revolucijom koja je izbila 1848. godine. *Píseň svobody* (Pjesma slobode) pisana je za jednoglasni zbor i klavir. Josef Jiří Kolár napisao je tekst skladbe koja poziva ljude da se bore za svoju domovinu, a Smetana je smatrao kako ovo djelo treba postati češka Marseillesa. Popijevka za tenor i klavir *Liebesfrühling* na tekst F. Rückerta nastala je 1853. godine za vrijeme odlaska hrvatskog tenora Franje Stazića iz Praga u Beč. Nakon dužeg vremenskog perioda Smetana sklada novo zbarsko djelo. *Píseň česká* (Češka pjesma) nastala je 1860. godine na tekst Jana Jindřicha Mareka. Prvo izdanje ovog djela bilo je za muški zbor bez instrumentalne pratnje, no Smetana je ponovno izdao ovo djelo 1868. godine pod nazivom *Česká píseň* (Češka pjesma) uz klavirsku pratnju. Konačna verzija skladbe kao kantate za mješoviti zbor i orkestar završena je 1878. godine. Djelo u četiri stavka budi narod i daje mu snagu u daljnjoj borbi za svoju domovinu. Iduća dva djela *Tři jezdcí* (Tri konjanika) i *Odrodilec* (Odmetnik) pisana su za zbor Hlahol za vrijeme vodstva Hallera i Smetane. Muški zbor a capella *Tři jezdcí* (Tri konjanika) nastao je 1862. godine, a inspiraciju za ovo djelo

Smetana je pronašao u smrti Jana Husa i revoluciji koja je izbila nakon toga. Smetana je i ovim djelom želio probuditi revolucijski duh naroda a u tome mu je pomogao i autor teksta Jiljí Vratislav Jahn. Nakon odstupanja sa mjesta zborovođe Smetana je ostao prisutan svojim djelima. A capella skladbe za muški zbor nizale su se jedna za drugom: *Rolnická* (Seljačka, 1868.), *Slavnostní sbor* (Svečani zbor, 1870.), *Píseň na moři* (Pjesma na moru, 1876.), *Věno* (Miraz, 1880.), *Modlitba* (Molitva, 1880.), *Heslo I, II* (Lozinka, 1882.) i posljednja *Naše píseň* (Naša pjesma, 1883.). Smetanina inspiracija bila je šarolika: dok je *Slavnostní sbor* (Svečani zbor) posvetio svom prijatelju Karlu Havličku, djelo *Píseň na moři* (Pjesma na moru) inspiraciju crpi iz njegovog boravka u Švedskoj. Smetana također u svome opusu ima tri troglasna a cappella djela pisana za ženski zbor. *Má hvězda* (Moja zvijezda), *Přiletěly vlaštovičky* (Doletjele su lastavice) i *Za hory slunce zapadá* (Za goru sunce zalazi) nastali su 1878. godine na zahtjev zborovođe Hallera. Kao i ostala djela nisu bila uspješna, no to nije spriječilo Smetanu da ponovno upotrijebi pojedine elemente ili cijele skladbe u nekim drugim kompozicijama.

3.3 Komorna glazba

Nakon niza klavirskih skladbi Smetana je svoje znanje iz instrumentacije pokazao u komornim djelima. Prvo među njima, *Klavirski trio u g-molu*, počeo je skladati 1855. godine nakon smrti kćeri Bedřiške. Iako je Smetana izgubio još dvije kćeri smrt Bedřiške jako ga je potresla zbog toga što je ona bila glazbeno najtalentiranije dijete. Smetana je želio svoju tugu i bol izraziti glazbom. U prva dva stavka Smetana svojim lirskim temama iznosi bol i tugu koju osjeća, no u trećem stavku javlja se nova nada u život. Smetana je skladanje dovršio u svega dva mjeseca, a prvi put je izvedeno 3. prosinca 1855. godine. Tehnički vrlo zahtjevno, djelo nije naišlo na razumijevanje kritike u Smetanino doba, jedino ga je Franz Liszt razumio te je njime bio oduševljen.

Nakon dužeg vremenskog razdoblja 1876. godine Smetana se odlučuje skladati svoje drugo komorno djelo. Motiv je opet pronašao u svome životu, budući da ga je postupni gubitak sluha natjerao na razmišljanje o životnim postignućima. *Gudački kvartet u e-molu „Z mého života“* (Iz moga života) nastao je 29. prosinca 1876. godine. Radi se o programnom djelu od četiri stavka u kojemu svaki stavak opisuje pojedino razdoblje njegova života. Prvi stavak sonatne forme opisuje njegovu naklonost prema glazbi u mladenačkim danima i izazivanju sudbine. Drugi stavak *Qusi polka* u funkciji *scherza* trodijelne je forme te opisuje njegovu mladenačku bezbrižnost za vrijeme skladanja svojih prvih kompozicija, polki i kvadrilja. Treći stavak *Largo sostenuto* dočarava ljubav prema djevojci koja ja postala njegova prva supruga, a četvrti stavak

govori o ljubavi prema narodnoj glazbi i radosti koju ta glazba donosi. Načela forme sonatnog ronda u kombinaciji s tehnikom variranja (npr. glavna tema u t. 7, 47 i 77) javlja se u trećem stavku, dok je četvrti stavak ponovno u sonatnoj formi s glavnom temom građenom od dviju misli (t. 1 i 9) i sporednom temom (t. 37). Smetana se na kraju prisjeća motiva iz prvoga stavka u koji se nadovezuje četverotakt tona E u prvoj violini a koji predstavlja nadolazeći skladateljev gubitak sluha. Skladba bogatog i dramatičnog sadržaja s dubokom emocionalnošću premijerno je izvedena 23. ožujka 1879. godine te je naišla na kritike kako je stilom bliža orkestralnom nego komornome djelu. Skladba je brzo postigla inozemni uspjeh zahvaljujući izvedbi u Weimaru 15. svibnja 1880. godine.

Odmah nakon inozemnog uspjeha gudačkog kvarteta Smetana 1880. godine sklada dva dua za klavir i violinu u tonalitetima A-dura i g-mola pod nazivom *Z domoviny* (Iz domovine). Smatra se da je ovo komorno djelo jedno od tehnički manje zahtjevnih djela te je zato bilo omiljeno među izvođačima. Iako je Smetana već pri samome kraju svoga života, a njegova bolest je uznapredovala, nije dopustio da ga to sprječava u njegovom skladanju.

Njegovo posljednje komorno djelo, *Drugi gudački kvartet u d-molu* nastalo je 1882. Godine, a premijerno je izvedeno 3. siječnja 1884. godine. Prvi stavak Allegro u tročetvrtinskom je taktu, njegov slog je težak a forma vrlo neobična, što stvara probleme izvođačima pri razumijevanju ovoga djela. Iako Smetana nije odustao od skladanja, posljedice njegove bolesti primjetne su u ovome djelu. Već u prvoj temi ovog stavka skladatelj donosi nemir koji osjeća te se ta tema pojavljuje kroz cijelu skladbu. Druga tema u mirnijem tempu zvuči žalosno dok se u trećoj kombiniraju elementi prve teme uz oštar ritam prvo u violončelu a kasnije i u violi. Stavak završava drugom temom u tonalitetu F-dura. Drugi stavak *Allegro moderato* plesnog je karaktera, sa središnjim odsjekom *Andante cantabile* donosi mirnu i dražesnu melodiju. Nakon vrlo slobodne forme prvog stavka drugi stavak sličan je formi ronda. Treći stavak *Allegro non più moderato, ma agitato e con fuoco* vrlo je nemirna karaktera i oštre zvukovnosti. Svi instrumenti počinju sa pasažama u dinamici *fortissimo* s naglašenom prvom teškom dobom, što podsjeća na prvi stavak. Nemir se polako smanjuje te nastupa mirna i polifona tema u C-duru potom se mirna melodija izmjenjuje s nemirnom temom s početka te nas dovode do mirnog završetka stavka. Četvrti stavak *Presto* u d-molu šest osminske mjere počinje temom koja je iznesena unisono u svim dionicama, nakon čega se javlja tema koja ponovno smiruje tijekom skladbe te vodi do optimističnog i smirenog kraja. Djelo nije bilo prihvaćeno u vrijeme kada je nastalo, izvedeno je samo iz poštovanja prema skladatelju. Iako se ovaj kvartet nadovezuje na

prvi kvartet, primjetna je razlika u skladanju. U prvom kvartetu skladatelj koristi forme iz razdoblja klasicizma dok je u drugom kvartetu forma slobodnija.

3.4 Orkestralna glazba

Kada je Smetana donio odluku da želi biti glazbenik morao je savladati teoriju glazbe kako bi postao što uspješniji. Za vrijeme studiranja kod Josefa Proksche imao je prilike raditi prema knjizi Adolfa Bernarda Marxa *Die Lehre von der musikalischen Komposition* i analizirati djela poznatih glazbenika (Beethovena, Berlioza, Chopina) kako bi proširio svoje znanje. Smetana je stečeno znanje pokazivao kroz glazbu koju je skladao za klavir najviše zbog toga što je njegov profesor bio slijep te nije mogao kontrolirati pisani rad. Vrlo brzo Smetana se odlučio okušati i u orkestralnim djelima na što ga je potakla izvedba njegova djela *Lujzina polka*. Skladatelj Pavel Svoboda napisao je orkestraciju za to djelo s kojom Smetana nije bio zadovoljan.

Prve Smetanine instrumentalne skladbe *Menuet u B-duru* i *Galop bajadera* nastale su 1842. godine. Smetana do tada nije imao iskustva s instrumentacijom te zbog toga nije poštovao klasična pravila instrumentacije već je pisao instrumentaciju po vlastitom nahođenju. U prvoj skladbi *Menuet u B-duru* od instrumenata koristi tri violine, violu, kontrabas, flautu, dva klarineta, obou, fagot, trubu i timpane. Melodiju su donosile prve violine unisono s prvim klarinetom, a ostatak instrumenata imao je pratnju koja je bila puno glasnija od melodija, dok je dionicu fagota zapisao ispod dionice timpana. U *Galopu bajadera* Smetana pravilno koristi instrumentaciju te povećava broj instrumenata, dodaje piccolo flautu, četiri roga, dvije trube i dva trombona što pokazuje veliki napredak u kratkom vremenskom razdoblju. Kako je Smetana bio veliki revolucionar koji je svoju borbu za nacionalni identitet vodio glazbom a ne oružjem, njegovo djelo *Slavnostna uvertira „D-dur“* nastalo je 1848-9. godine nakon propale pobune protiv njemačke diktature. Njegovo iduće djelo skladano je povodom vjenčanja cara Franje Josipa I. i bavarske princeze Elizabete. *Trijumfalna simfonija* napisana 1854. godine Smetanin je vjenčani poklon. Ovo je djelo klasične četverostavačne forme odlučio napisati u nadi da će se Franjo Josip okruniti i za češkog cara što je tada bila velika želja češkog naroda. Kako Smetana nije dobio nikakav odgovor na poklon odlučio je djelo izvesti sam. Na koncertu koji je održan 26. veljače 1854. godine Smetana je izveo svoju simfoniju te se tako po prvi put predstavio javnosti kao dirigent i skladatelj simfonija. Na tome koncertu nastupio je također i kao izvođač svojih skladbi za klavir, no publika je pokazivala najviše zanimanja za njegovo novo simfonijsko djelo. Ovaj koncert je Smetani bio poseban i zbog toga što je na njemu bila prvi i posljednji put prisutna njegova najstarija kći Bedřiška. Inspiraciju za ovo djelo Smetana je pronašao u Austro-Ugarskoj himni autora Josepha Haydna, Smetana Haydnovu temu koristi

kroz sva četiri stavka simfonije: u stavku *Allegro vivace* javlja se u pianissimu pred kraj provedbe, dok se u drugom stavku *Lento maestoso* javlja već u uvodu. U treći stavak *Allegro vivo* (Scherzo) melodija nije doprijela ali se zato u potpunosti javlja u četvrtom stavku *Allegro non troppo ma energico* u cijelom orkestru u kodi stavka kao završetak djela.

Smetanin nacionalni identitet u glazbi na kratko je ostao zaboravljen za vrijeme boravaka u Švedskoj. U tom razdoblju Smetana inspiraciju za skladanje pronalazi u djelima Williama Shakespearea, Friedricha Schillera i Adama Gottloba Oehenschlägera. Prvo djelo *Richard III.* nastalo je 1859. godine prema istoimenom Shakespeareovu djelu, a po uzoru na Lisztove simfonijske pjesme. Oblik je relativno slobodan, a djelo se prema Shakespeareu dijeli na tri cjeline: prva opisuje vladara i njegove protivnike, druga porast Richardove moći i treća pad tiranina i pobjedu dobra. Između drugog i trećeg dijela, epizoda s užasnim snom odvija se prije odlučujuće bitke. Struktura djela prilično je komplicirana, no unatoč tome slušatelj se može orijentirati u njemu, budući da također nailazimo na promišljenu rad s motivima i temama koje se presijecaju, isprepliću, pojavljuju i nestaju. Iako je djelo skladano po uzoru na programnu glazbu Smetana ga je koncipirao tako da može zvučati i djelovati samostalno. Njegova druga simfonijska pjesama nastala je iste godine kao i prethodna. Simfonijska pjesma *Wallensteinov logor* naziv je dobila prema djelu Friedricha Schillera. Koncept ovoga djela sličan je prethodnoj simfonijskoj pjesmi. Pjesma prikazuje večer, noć i jutro u vojnom logoru. Najobuhvatniji dio pjesme je prikaz večeri uz pripadajući živahni ugođaj. Svojom formom djelo podsjeća na jednostavačnu simfoniju. Orkestracija je osmišljena na način da i pojedinci i orkestar u cjelini mogu pokazati sve svoje čari muziciranja. Posljednja simfonijska pjesma *Hakon Jarl* iz razdoblja boravka u Švedskoj nastala je 1861. prema djelu danskog pisca Adama Gottloba Oehenschlägera. Simfonijska pjesma govori o protjerivanju zakonitog kralja Olafa iz Norveške od strane Hakona koji nasilno preuzima vlast te uvodi poganstvo u zemlju. No Olaf se ne predaje tako lako i sa vojskom ponovno ulazi u zemlju kako bi pridobio naklonost naroda što mu i uspijeva. Kada Hakon shvati da gubi moć, bježi u planine, no njegovi prijatelji izdaju njegovo povjerenje i zarobe ga. Smetana u ovome djelu prikazuje Hakona kao junaka što ne odgovara originalnoj verziji autora A. G. Oehenschlägera. Stilski koncept sličan je ostalim skladbama iz toga razdoblja. Simfonijska je pjesma slobodne forme te podijeljena na tri djela. Prvi dio prikazuje motive kršćanstva, svećenika i Olafa nakon kojeg se javlja novi motiv ushićenog Hakona te ponavljanje motiva kršćanstva koji završava zborom svećenika. Drugi dio donosi njihov susret nakon kojega se javljaju motivi kršćanstva, zatim Hakona u herojskom

stilu i naposljetku Olafa. Završni dio počinje korlanom intonacijom u kojoj se ponovno javljaju motivi kršćanstva i Olafa dok na kraju autor veliča motiv Hakona kojemu se toliko divi.

Nakon povratka u domovinu Smetana sklada nekoliko djela za potrebe umjetničke udruge čiji je član bio, primjerice uvertire za lutkarske igre *Doktor Faust* (1862.) i *Oldřich i Božena* (1863.), glazbu za žive slike *Rybář* (1869.) i *Libušin soud* (1869.) te polku *Našim děvám* (1863.). *Pochod ke slavnosti Shakespearově* nastao je 1864. godine povodom 300. godina rođenja Williama Shakespeara, a izvedbu je dirigirao sam Smetana. *Slavnostna uvertira „C-dur“* nastala je 1868. godine povodom polaganja kamena temeljca za Narodno kazalište, a polka *Venkovanka* skladana je 1879. godine povodom obljetnice Národní besedy. No najvažnije njegovo orkestralno djelo nastajalo je dugi niz godina.

3.4.1 Má vlast

Smetanino najveće orkestralno djelo ciklus je od šest simfonijskih pjesama *Má vlast* (Moja domovina). Smetana je djelo počeo skladati nakon završetka opere *Libuše* koja je dovršena 1872. godine, no smatra se da je Smetana te godine počeo skladati samo skice dok se za nastanak skladbe smatra 1874. godina kada je započela orkestracije prve simfonijske pjesme. Realizacija ovoga djela trajala je dugi niz godina te je često bila prekidana, no konačna verzija nastala je 1880. godine pred sam kraj skladateljeva života. U ciklusu nailazimo na sjećanja iz češke povijesti te krajolik koji ga čine posebnim i jedinstvenim. Ovaj Smetanin vrhunski komad jedno je od najboljih djela češke klasične glazbe. Prvu simfonijsku pjesmu skladao je u razdoblju kada je već imao probleme sa sluhom. Iako je imao liječničku zabranu da se bavi glazbom Smetana nije odustajao od skladanja.

Njegova prva simfonijska pjesma naziva *Vyšehrad* nastavak je na operu o Libuši čija je radnja smještena upravo na tom mjestu. Vyšehrad, dvorac u kojem je živjela obitelj Přemysl, smješten na je na uzvisini s pogledom na cijeli Prag a ispod njega protječe rijeka Vltava. Smetana skladbu započinje malim motivom koji mu se neprestano javljao u glavi. Taj motiv donosi nam dionica druge harfe dok se na nju nadovezuje kadenca prve harfe. Nakon kratkog uvoda harfi Smetana motiv razrađuje u dionicama drvenih puhača. Sada se taj isti motiv javlja u ritmiziranom obliku, no ne gubi svoj karakter. Prije nastupa istog tog motiva u gudačima javlja nam se drugi motiv. U dionicama drvenih puhača i rogova između kadenci harfe nastupa motiv koji je Smetana iskoristio i u svojoj operi *Libuše*. Ponovo dolazi prvi motiv sada u sve jačem i jačem zvuku te se na kraju razvije u orkestralni tutti u dijelu *Grandioso* te se dva motiva spajaju u jedan zvuk. Nakon toga dolazi do mirnije zvučne atmosfere u kojemu se izmjenjuju ta dva motiva. U dijelu *Allegro vivo* melodija dobiva novi oblik. Iz unisona gudača razvija se novi imitacijski oblik koji

donosi nemirnu melodiju sve do odsjeka *Più allegro* kada ponovno nastupa početna mirna melodija. U ovoj dramatičnoj glazbi promjena raspoloženja je očekivana zbog skladateljeve životne situacije. Smetana uspoređuje svoj život s poviješću Vyšehrada. Smetana je u jednom trenutku svoje bolesti vidio nadu i svijetlost a u drugome opet samoću i strah kao što je i Vyšehrad kroz svoju povijest imao slavne trenutke ali i one u kojima je njegova slava bila zaboravljena. U dijelu *Allargando* nastupa tragični pad slave i javlja se melodija puna tuge. Melodija je sve tiša i mirnija, a u narednome molskome odsjeku javlja se još jednom početni motiv s pratnjom gudačkih instrumenta koji dovodi do završne balade koju donosi harfa sa svojim pasažama. Cijela skladba završava s početnim motivom u puhačkim instrumentima. Prva izvedba ovoga djela održana je 1875. godine, a i najžešći Smetanini kritičari bili su oduševljeni izvedbom.

Smetana odmah nastavlja sa radom na drugoj simfonijskoj pjesmi *Vltava* koju je počeo skladati 20. studenog 1874. godine, a završio ju je u svega osamnaest dana. U ovoj skladbi skladatelj zapisuje karakterne oznake za svaki dio skladbe što do sada nije činio. Prvi odsjek označio je kao izvor Vltave, a motiv prirode Smetana ocrtava u zvuku nježnih flauta koje donose tu početnu snagu i nemirnost rijeke. Iako je slaba, ona je vrlo pokretljiva te traži svoj put. Taj početni motiv donijet će nam glavnu temu ovoga djela, no najviše je zanimljivo to da motiv podsjeća na materijal iz prethodne simfonijske pjesme *Vyšehrad*. Kada stavimo tonove u isti tonalitet i istu ritamsku vrijednost vidjet ćemo da motivi imaju dosta sličnosti. Motiv u ovome djelu Smetana je pronašao u najdužoj rijeci s dva izvora koja protječe kroz Češku. Za vrijeme života u Pragu Smetana je imao prilike živjeti u blizini rijeke te je tako mogao promatrati njezin tok. Kao i u svim Smetaninim djelima i *Vltava* ima svoju simboliku. Rijeka s toplim i hladnim izvorom metafora je za ljudski život i borbu češkoga naroda. Stapanje ta dva izvora donosi nam dionica klarineta kada se pridruži početnome motivu u dionici flaute te donosi snažniji i jači tok tj. zvuk rijeke Vltave. Smetana je tim motivom htio dočarati i moć naroda svoje zemlje koja postaje sve jača kada udruži svoje snage. Nastupom gudača Smetana dobiva na jačini zvuka koji vodi do glavne teme ove skladbe. Smatra se da je glavna tema parafraza jedne tradicijske pjesme „Kočka leze dírou“. Iako je izvorno imala drugačiju melodiju, ta je pjesma danas slavna zahvaljujući Smetani. Nastupom fanfara u dionici roga nastupa novi dio skladbe okarakteriziran kao šumski lov. Uz dionicu gudača koji i dalje donose motiv toka rijeke u limenim puhačima javlja se motiv lova. Stišavanjem zvuka fanfara nastupa nova tema. Promjenom mjere iz šestosminske u dvočetvrtinsku slijedi nova tema u ritmu polke, što je Smetana označio kao seosku svadbu. Ona donosi sliku sreće i veselja ljudi, no savršenu životnu idilu na tren prevlada

motiv toka rijeke. Uz ritam polke, u dionici flaute javlja se ritam koji nas podsjeća na prvu temu. Motiv prve teme ponovno dolazi do izražaja u nastavku skladbe u dionici flaute i klarineta, a uz pratnju harfe također se javlja akord limenih puhača. Smetana je ovim odsjekom htio prikazati znamenitosti i slavu naroda koje predstavljaju dionica limenih puhača. Fantazija i san dolaze do izražaja u ovome dijelu skladbe koji ima vrlo mističan naziv „Mjesec i ples vila“. No taj sanjarski duh prekine povratak glavnog dijela skladbe koji se javlja u još intenzivnijem obliku. Jaki zvuk postaje još jači u odsjeku nazvanom *Svatojánské proudy* (Brzaci sv. Ivana) koji je dobio naziv prema području toka rijeke Vltave. Duboka stjenovita dolina remeti tok rijeke te stvara brzace koji su vrlo jaki i opasni. Ova prepreka toku rijeke metafora je za sve životne prepreke na koje čovjek nailazi. Fanfare limenih puhača glavni su materijal ovoga odsjeka koje pojačava vrlo prodoran zvuk piccolo flaute dok se u pozadini nameće motiv rijeke u gudačima. Rat dviju tema nakratko utihne što dovodi do neizvjesnosti koju prekida povratak osnovnog motiva koji se razvija iz najtiše dinamike i doseže svoj maksimum. Povratak glavne teme sada u durskome tonalitetu Smetana je označio kao široki tok rijeke koji se ne zaustavlja nego još jači kreće prema naprijed. Rijeka Vltava svojim tokom stiže do Praga, što je vrhunac ove skladbe. Smetana za ovaj dio skladbe koristi oznaku „motiv Vyšehrada“, što simbolizira kraj toka rijeke Vltave ali i slavnu češku povijest koja je vezana za to mjesto. Herojski marš u kojemu se javlja tema prve simfonijske pjesme vrhunac je slave koji nam donose limeni puhači. Nakon toga zvuk se smanjuje i dovodi nas do kraja djela koji završava s dva akorda cijeloga orkestra. Tok rijeke nestaje u daljini jednako kao što i slavna povijest ostaje u prošlosti. Smetana u ovoj simfonijskoj pjesmi oslikava tok rijeke Vltave koristeći se metaforama iz češke povijesti. Izvedba ovoga djela održana je 1875. godine, a jednako kao i prethodna simfonijska pjesma doživjela je veliki uspjeh. Kako je Smetana u to vrijeme bio potpuno gluh, izvedbu je dirigirao njegov kolega Adolf Čeh.

Svoju treću simfonijsku pjesmi Smetana je počeo skladati 16. siječnja 1875. godine. Kako su prve dvije simfonijske pjesme inspirirane motivima prirode i znamenitostima Smetana je želio da njegova iduća skladba prikazuje ljude i njihov karakter. Za ovo je djelo autor motiv pronašao u legendi o ratu djevojaka. Djevojke nakon smrti kraljice Libuše ratuju protiv njezinog supruga Přemysla koji preuzima vlast. Nezadovoljne odnosom prema ženama odlučuju se na bitku protiv muškaraca. Grupa djevojaka predvođena Vlastom načinila je svoje sjedište u dvorcu Děvín. Kralj doznaje za njih te šalje svoju vojsku na čelu s Ctíradom da ih napadne. Prolazeći šumom vojnici sretnu djevojku Šárku vezanu za drvo te joj odlučuju pomoći. Šárka govori kako su nju i njezinog oca napale djevojke te da su je ostavile vezanu u šumi i pobjegle, na što joj on ponudi

da je odvede kući. Šárka zamoli Ctirada da se još malo odmire te njegovim ljudima ponudi piće kako bi se osvježili. Vrlo brzo svi usnu a Šárka zamoli Ctirada da zadrubi na njezin rog kako bi još jedanput probala dozvati svog oca. No Ctirad nije bio svjestan da je sve to varka, tj. da je Šárka dio grupe žena. Na Šárkin znak grupa žena kreće u napad koji završava krvavim činom. Smetana svoju treću simfonijsku pjesmu naslova *Šárka* započinje strastvenim tematskim oblikom koji je nastao zrcalnim kontrapunktom osnovnog elementa iz kojeg je nastao i motiv Vyšehrad. Tema iz uvoda prenosi se i u idući motiv koji je zvukovno sve žešći kako bi dočarao sve jači poziv u pomoć Šárke koja je zarobljena u šumi. Zadnji akord stapa se sa sljedećim motivom koji podsjeća na topot konja koji koračaju šumom. Dio *Più moderato assai* predstavlja dolazak Ctirada koji će spasiti Šárku te zvuk topota konja na kratko prevlada melodija klarineta i violončela koji dočaravaju razgovor između Šárke i Ctirada. Solo violončela vodi do nove ljubavne teme koja se javlja u tonalitetu A-dura. Iako je melodija vrlo romantičnog zvuka u pozadini se javlja varijacija prvotnog motiva koji nas podsjeća na borbu između Šárke i Ctirada. U novome odsjeku skladbe nakon uvoda limenih puhača nastupa novi plesni motiv. Motiv vrlo jake ritamske strukture nakratko utihne, a duboki tonovi u fagotu uvod su u solo roga na koji se javlja odgovor u solu klarineta. Nakon uspješne prevare Šárke i znaka roga za napad dolazi ponovno početni divlji motiv osвете. Sada se taj motiv javlja u jako snažnom i dinamičnom zvuku u kojem se ističe solo trombona koji još više osnažuje tu osvetu žena muškarcima. U ovoj skladbi Smetana želi dopustiti slušatelju da sam razvije svoju ideju o zbivanjima u djelu. Za razliku od prethodne simfonijske pjesme gdje Smetana stavlja karakterne oznake za svaki odsjek ova simfonijska pjesma ih nema. Praizvedba je održana je 1877. godine što je izazvalo veliku pozornost javnosti najviše zbog izbora tematike djela. Javnost je smatrala kako u povijesti postoje puno bolje legende koje su mogle biti motiv za ovo djelo.

Njegova iduća simfonijska pjesma dovršena je 18. listopada 1875. godine. Motiv za ovo djelo Smetana je našao u češkoj prirodi. Iako je djelo započeto prije treće simfonijske pjesme *Šárka* Smetana nije želio dati prednost tome djelu zbog karaktera skladbe. Simfonijska pjesma *Z českých luhů a hájů* (Iz čeških lugova i gajeva) donosi sliku šuma i prirode. Zajedničkim nastupom motiva iz *Vltave* u dionicama drvenih puhača i gudača i akordima u dionici rogova nastupa prva tema koja od samog početka skladbe raste i razvija se sve do nastupa sola klarineta koji umiruje glazbeni tijek. Početak novoga odsjeka skladbe *Allegro poco vivo, ma non troppo* donosi nam samostalno dionica prve violine. Nakon osam taktova isti taj motiv nastupa u dionici druge violine te se prenosi u dionicu viole, violončela i na kraju kontrabasa. Ovaj kanon u gudačima donosi nam žamor lišća i cvrkut ptica što zajedno čini jedan koncert razigrane

prirode u koji se upliće kvartet rogova koji donosi svoju široku melodiju. Ta melodija predstavlja himnu života na trenutke se gubi, no svakim svojim pojavljivanjem postaje sve jača i na kraju njezina tema prevlada te nas vodi do idućeg odsjeka skladbe. *Allegro quasi polka* donosi ritam narodnog plesa polke, no motiv nastupa u prekidima te se svaki put javlja u sve izrazitijem obliku dok u potpunosti ne preuzme vodstvo. Dominaciju teme nakratko prekida novi pjevni motiv koji nastupa naizmjenično s temom polke. Nakon motiva polke ponovno nastupa himna životu koja nas vodi prema kraju skladbe završnim akordima u najjačoj dinamici cijeloga orkestra. Ovo simfonijska pjesma svoju premijeru doživjela je 10. prosinca 1876. godine, a to je zanimljivo ponajviše zbog toga što je simfonijska pjesma koja joj u ciklusu prethodi bila izvedena godinu dana kasnije.

Pretposljednja simfonijska pjesma nosi naziv *Tábor* a inspirirana je husitskim¹⁷ ratovima. Najsnažniji motiv ove skladbe je upravo husitski koral. Taj motiv koristi se i u operi *Libuše* a prikazuje njezino proročanstvo, što predstavlja vrlo snažan historijski element koji Smetana koristi u više skladbi. Djelo je završeno 13. prosinca 1878. godine. U njemu se pojavljuju tri vrlo slične teme. Započinje mirnom temom sa dugim tonovima kontrabasa, violončela i timpana na koje se nadovezuju ritmizirane fanfare. Taj motiv nekoliko se puta ponavlja sve do odsjeka *Grandioso* kada cijeli orkestar u najjačoj dinamici donosi isti motiv fanfara. Kratki koral nas uvodi u također kratku, mirniju temu drugog dijela skladbe. *Molto vivace* donosi nam ponovno živahnu temu koja se izmjenjuje sa sporim koralnim dijelovima. Ponovni vrhunac kao i na početku skladbe dolazi u odsjeku *Lento maestoso* kada se ponovno javlja ritam fanfara u najjačoj dinamici kao i na početku skladbe. Djelo završava sličnim motivom koji započinje u *Più animato*. Dok puhači imaju akorde dionica timpana donosi motiv fanfara. Pred kraj gudači preuzimaju motiv fanfara s kojim skladba i završava.

Smetana je odmah po završetku ove simfonijske pjesme počeo skladati posljednje djelo ovoga ciklusa. Simfonijska pjesma nazvana *Blaník* nastavak je na prethodno djelo što se može primijetiti iz početnog motiva. Smetana je ciklus slagao u paru dvije po dvije skladbe koje se nadovezuju, a sličnost je najviše prisutna u posljednje dvije simfonijske pjesme. Ovo djelo dovršeno je 9. ožujka 1879. godine, svega tri mjeseca po dovršetku prethodne simfonijske pjesme. Smetanina glavna inspiracije bila je gora Blaník u čijim je ljepotama imao prilike uživati odrastajući. Također, ova gora krije puno tajni i legendi o češkoj povijesti, a Smetanu je najviše inspirirala vezano za vrijeme husitskih ratova kada su se vojnici tamo skrivali.

¹⁷ Husitski ratovi započeli su 1419. godine nakon smrti Jana Husa koji se borio za reformu Crkve koja bi donijela prevođenje Biblije na narodni jezik i odbacivanje mnogih nauka Katoličke crkve.

Skladba započinje istim koralom kojim je prethodna skladba završila, a svaki put snažnija tema razvija se u nove, još veće tvorbe. Izmjenom instrumenata skladba polako utihne, a oštri ritam nestaje, što nas vodi do novog odsjeka skladbe. Solom oboe počinje bojažljiva melodija u dijelu *Andante non troppo* koja nam donosi motiv pastirske idile koji podsjeća na motiv iz opere *Braniboři v Čechách*. Nakon uvoda oboe skladba postupno razvija dramatičan zvuk pomoću korala koji postupno raste i pada, no u odsjeku *Tempo di marcia* nastupa u snažnijem i dramatičnijem zvučnome ozračju koji nas uvodi u jednu svečanu koračnicu. Koračnica predstavlja ljudsku snagu i vjeru te borbu za slobodu. Nakon što motiv marša nakratko utihne, u dionici gudača javlja se motiv koji nas vodi do vrlo moćnog odsjeka *Grandioso* gdje orkestar zajedničkim snagama donosi motiv husitskih ratova koji predstavlja simbol snage naroda. Jakim zvukom cijeloga orkestra Smetana postiže taj željeni efekt snage i moći. Tokom skladbe motiv marša nakratko se gubi, no kasnije se javlja u još izrazitijem obliku dostižući vrhunac, nakon čega u odsjeku *Largamente maestoso* nastupa motiv husitskog korala s početka skladbe. Motiv *Vyšehrada* u djelu *Grandioso* dovodi ovu skladbu do slavnog završetka s porukom prisjećanja na slavnu češku povijest. Posljednje dvije simfonijske pjesme bile su izvedene 4. siječnja 1880. godine povodom pedesete obljetnice Smetaninog umjetničkog djelovanja. Prvotna verzija naziva bila je samo *Vlast*, no prošireni oblik *Má vlast* (Moja domovina) Smetani se više svidio te ga odlučuje iskoristiti za konačan naziv svoga ciklusa. Prva izvedba cijeloga ciklusa održana je 5. studenog 1882. godine.

Smetana pri samom kraju svoga života nakon uspješnog ciklusa *Má vlast* odlučuje skladati novi orkestralni ciklus pod nazivom *Pražský karneval* (Praški karneval). Njegova ideja bila je stvaranje potpuno nove vrste orkestralne skladbe. Koncept ciklusa trebao se stilski nadovezati na ciklus klavirskih skladbi *České tance* (Češki plesovi), no nažalost nije ga uspio dovršiti te su ostali samo fragmenti osim s iznimkom Introdukcije i Poloneze. U daljnjem radu na ovome ciklusu trebali su se postupno pojavljivati određeni plesni oblici na kojima bi Smetana razvijao lirske i epske melodije. Smatra se kako je Smetana motiv za ovo djelo uzeo iz pedesetih i šezdesetih godina, preciznije iz vremena boravka u Švedskoj, a najviše se povezuje sa njegovom skicom za klavirsku skladbu *Macbeth*. Zvukovnost ovoga djela modernog je karaktera iako je nastalo 1883. godine a možemo reći kako je bliža djelu Mauricea Ravela „La Valse“ koje je skladano 1920. godine nego suvremenim skladbama.

Iako se na prvi pogled čini kako manjkavosti proizlaze iz skladateljeve bolesti, detaljnija analiza dovodi do zaključak da je djelo građeno od manjih cjelina koje se stapaju u jednu homogenu strukturu. Premijera dvaju dovršenih stavaka je održana 2. ožujka 1884. godine povodom

šezdesetog rođendana skladatelja, a vrlo neuspješna izvedba pripisuje se neobičnoj formi i nelogičnostima u partituri koje su kasnije ispravljene. Smetanino zdravstveno stanje nije dopuštalo prisustvovanje izvedbi kao niti dovršetak ovoga orkestralnoga djela.

3.5 Opere

Smetana se kao skladatelj najviše isticao u opernome žanru. Njegove su opere ostavile veliki trag u povijesti glazbe, a zahvaljujući jednoj od njih Smetana je diljem svijeta ostao poznat kao nacionalni skladatelj. Za vrijeme boravka u Švedskoj nacionalni stil nije bio prisutan u njegovim djelima, što se promijenilo dolaskom u domovinu te zahvaljujući tom interesu danas imamo prilike uživati u Smetaninim opernim djelima.

Opera na češkom jeziku prije Smetane nije doživjela veliki uspjeh, na repertoarima se nalazio vrlo malen broj čeških opera koje su uspjele steći naklonost publike. Najuspješnija opera *Dráteník* (Drotar) skladatelja Františka Škroupe bila je omiljena među publikom zbog svog komičnog sadržaja. Također je jedna od prvih važnijih opera skladanih na češki libreto, no nije stekla veliku slavu zbog velikog utjecaja Mozarta i njegovog stila koji više nije bio interesantan publici. Uz Smetanu u opernom žanru uspjeh su postigli Jan Nepomuk Škroup, Jan Bedřich Kittl i Theodor Václav Bradský. Kritičari Smetanina rada František Pivoda i Jan Nepomuk Maýr također su se okušali u opernome žanru, no njihova djela nisu postigla značajan uspjeh što se vjerojatno odrazilo na njihovo mišljenje o Smetaninu radu. Kada je Smetana počeo skladati opere naišao je na niz problema a jedna od najvećih bila je glazbena deklamacija. Bilo je potrebno od samih temelja izgraditi deklamaciju čeških riječi kako bi njegove opere bile što uspješnije. Također je bilo potrebno spojiti modernu glazbu s tradicijskim pjesmama i plesovima, a najviše uspjeha u sintezi ta dva segmenta imao je zahvaljujući Wagneru i njegovoj reformi opere. Zamjenom opernih brojeva scenama, lajtmotivima i novom ulogom orkestra Smetana je mogao ostvariti svoje ciljeve, no neki segmenti poput Wagnerove beskonačne melodije nisu mu odgovarali. Također, za razliku od Wagnera Smetana u svoje opere uvodi puno više zborske glazbe jer je smatrao da će time postići još jači nacionalni duh kojemu je težio. Za Smetanu je vrlo bitan aspekt realističnosti koji je pronašao kod Beethovena. Njegova opera *Fidelio* postavlja na scenu likove i radnju iz aktualne društvene stvarnosti što je Smetana također smatrao bitnim.

Grof Harrach 1862. godine objavio je natječaj za najbolju operu s temom iz češke povijesti ili komičnu operu iz češkog nacionalnog života. Smetana je imao priliku pokazati svoj skladateljski talent te se u veljači 1862. godine odlučuje napisati operu *Braniboři v Čechách*

(Branibori u Češkoj). Karel Sabina napisao je libreto koji govori o povijesnim događajima iz 1278. godine. Opera u tri čina započinje smrću kralja Přemysla Otakara II. nakon čega zemljom nastavi upravljati njegov nećak Ota Braniborský. Kao skrbnik malodobnog nasljednika Václava II. odlučuje se preuzeti potpunu kontrolu nad zemljom tako što nećaka pošalje u grad Brandenburg. U zemlji nastane pobuna protiv vladavine Branibora u kojoj se ujedinjuje cijela zemlja. Smetana je operu završio 1863. godine i odlučio poslati na natjecanje, te iako je žiri bio strog Smetana svojom operom osvaja prvu nagradu. Zbog skladateljskog koncepta koji je Smetana preuzeo od Richarda Wagnera djelo nije bilo u potpunosti prihvaćeno kao nacionalno, no pružilo je dobre temelje za daljnji razvoj što je još više motiviralo Smetanu. Premijera opere dugo je odgađana zbog ravnatelja kazališta Jana Nepomuka Maýra, no promjenom vodstva 5. siječnja 1866. godine opera je predstavljena javnosti.

Kako bi udovolji svim kritičarima, a najviše publici Smetana se odlučuje skladati komičnu operu s narodnim obilježjima, jednostavne forme i stilski drugačiju od Wagnerovih opera. Jednostavan veseli i zabavni libreto Karla Sabine nastao je 5. srpnja 1863. godine, a govori o životu seoskih ljudi i njihovoj svakodnevnici. Naziv djela *Prodaná nevěsta* (Prodana nevjesta) Smetana je osmislio sam, a prvotna zamisao bila je skladati operetu u dva čina s govornim dijalozima nalik recitativima u operi buffi. Ta verzija djela premijerno je izvedena 30. svibnja 1866. godine, a naišla je na kritike zbog nizanjanja scena bez ikakvoga povezivanja. Nedovoljan uspjeh natjerao je Smetanu da svoje djelo prepravi. Korekcije djela bile su opsežne te je iz komičnog glazbenog igrokaza 25. rujna 1870. godine nastala opera. Prva izvedba nije sadržava plesne elemente, ariju Mařenke *Ten lásky sen* i recitativ koji djelu daje drugačiji karakter. Kako na praizvedbi djelo nije bilo dovoljno komično, Smetana je inspiraciju potražio kod skladatelja Alberta Lortzinga i Petera Corneliusa. Da izbjegne parodiju opere Smetana je vrlo pažljivo birao sredstva kojima će poboljšati komičnost. Korištenjem osebnih motiva za poboljšanje karakterizacije likova i starih opernih sredstava poput kolorature i ponavljanja riječi mogao je doseći još bolju komičnost. Također, i uporaba dueta i ansambala pomoglo je da djelo učini još kvalitetnijim. Odmah u uvertiri opere vidimo raskoš orkestra, njegovu svrhu da donese dublju psihološku karakterizaciju i prati sve događaje na sceni.

Iako je opera komičnog karaktera njezin sadržaj govori o teškome životu i nedaćama na koje čovjek nailazi. Spajanjem dvije suprotnosti u jedno Smetana je dobio jedinstveno djelo u koje je morao uložiti puno truda bez obzira na opseg i formu. Komična opera u tri čina govori o zaljubljenome mladome paru koji nailazi na prepreke u svome životu. Jeník, mladi muškarac kojeg maćeha otjera od kuće, prisiljen je tražiti sreću daleko od svoga doma. Putem nailazi na

djevojku Mařenku u koju se zaljubi, no njihova ljubav nailazi na kušnju. Mařenka dobiva bračnu ponudu od Jenkove obitelji da se uda za njegovog polubrata Vaška koju odbija govoreći kako je svoje obećanje dala drugome. Seoski posrednik Kecal koji je bio zadužen za dogovaranje braka odluči podmititi Jenka nudeći mu novac u zamjenu za Mařenku. Jenk prihvata ponudu uz uvjet kako se Mařenka može udati samo za Míchinog sina na koji Kecal pristaje ne znajući da je Jenk smislio prevaru. Mařenka misleći da je iznevjerena pristaje udati se za njegovog polubrata koji se pridružuje cirkuskoj trupi te svi dogovori oko braka propadnu i prije nego su počeli. Jenk očekujući pogrešku svoga polubrata koji nije bio dorastao bračnome životu razotkriva svoje namjere te traži dopuštenje kako bi se oženio Mařenkom. Nakon što cijela obitelj shvati o kakvoj je prijevari bila riječ daju svoj blagoslov ljubavi mladoga para a opera završava slavljem sretne ljubavi koja se suprotstavila sudbini.

Con vivacità
mf.
S.
A.
Sbor
T.
B.

Proč by - chom se ne - té - ši - li, - proč by - chom se ne - té - ši - li, -

Slika 3 Notni zapis opere *Prodana nevjesta*, taktovi 98-105

Smetana kao temelj ove opere koristi ljubav mladih ljudi, seoski život, prirodu, zbor koji širi veselje i ples donoseći radost pokreta koji u potpunosti prati glazba. Kada je Smetana počeo skladati ovo djelo morao je zaviriti u svoju bilježnicu s motivima kako bi pronašao inspiraciju. Ta praksa bila je uobičajena za Smetanu, u bilježnici je zapisivao svoje misli koje su mu se javljale u određenom trenutku a kasnije bi ih koristio u svojim djelima i to nekoliko puta. U operi *Prodaná nevěsta* Smetana koristi tri motiva koja su nastala prije samoga libreta. Motiv u tonalitetu G-dura koji donosi zbor u prvom činu nastao je 1862. godine a Smetana ga je zapisao pod nazivom "Zbor u komičnoj operi". Drugi motiv građen od intervala sekste nastao je u svibnju 1863. godine a Smetana ga koristi u duetu *Věrné milování*. Treći motiv Smetana je napisao 1849. godine u ciklusu od tri klavirske pjesme naziva *Svatební scény* (Svadbene scene). Posljednja pjesma *Svatební veselí* (Svadbene veselje) preuzeta je skoro u cijelosti u introdukciji prvoga čina, a dočarava nam veselje i ples seoskih ljudi. Smetana motiv seoskog veselja koristi i u svojoj simfonijskoj pjesmi *Vltava* iz 1874. godine što dokazuje da i dalje u svojim djelima želi ocrtnati nacionalni duh koristeći se već znanim motivom.

Slika 4 Notni zapis opere *Prodana nevjesta*, taktovi 684-689

Za vrijeme skladanja *Prodane nevjeste* i još uvijek neizvedene opere *Braniboři v Čechách* (Branibori u Češkoj) Smetana sklada svoju treću operu *Dalibor*. Libreto za operu u tri čina napisao je na njemačkom jeziku Josef Wenzig dok je za prijevod na češki jezik zaslužan Ervín Špindler. Osnovni motiv opere nastao je 13. svibnja 1863. godine svega dan ranije od dueta iz njegove prethodne opere.

Slika 5 Prva verzija osnovnog motiva opere *Dalibor*, taktovi 16-21

Djelo nastajalo je od 1865. do 1867. godine, a premijera je održana 16. svibnja 1868. godine povodom polaganja kamena temeljca za izgradnju Narodnog kazališta. Povijesna opera *Dalibor* najtragičnija je Smetanina opere koju je skladao. U središtu radnje nalazi se sudbina viteza Dalibora kojeg nakon bitke kralj Vladislav II. Jagelović osuđuje na smrtnu kaznu zbog ubojstva. Kao svjedok pozvana je Milada, sestra ubijenog, koja jedinim krivcem za smrt svoga brata smatra Dalibora, no nakon svih činjenica koje je čula počinje sumnjati u njegovu krivnju te na kraju počne gajiti osjećaje prema njemu. Milada uz pomoć Jitke pokušava spasiti Dalibora koji u zatvoru čeka smrtnu kaznu. Kako bi skratio vrijeme u zatvoru, Milada prurušena u dječaka donosi Daliboru violinu na kojoj je svirao njegov preminuli prijatelj Zdeněk. Miladin plan da oslobodi Dalibora nailazi na probleme jer ga u ključnome trenutku odvodi straža. Milada ljuta kreće u napad na dvorac sa svojom vojskom, no biva ranjena te umire Daliboru na rukama. Shrvan od boli Dalibor umire u borbi s radosnom misli na to kako će se ponovo susresti s Miladom.

Smetana uz pomoć glazbe ocrta karakter likova što je vidljivo u prikazu glavnoga lika Dalibora. Odmah na početku opere u tempu *Largo maestoso* u tonalitetu g-mola naznačuje tužnu sudbinu junaka dok se u tonalitetu Fis-dura u odsjeku *Maestoso* ocrta smirenost glavnog lika prilikom izlaska pred sud. Opera stilom i modernom orkestracijom ponovno teži Wagneru iako je radnja vrlo slična operi *Fidelio* zbog psihološkog prikaza likova. Skladba je u stilskome smislu bila vrlo moderna te je dugi niz godina bila neshvaćena i oko nje su se vodile razne polemike, no smatra se prekretnicom u prihvaćanju novoga modernoga stila u češkoj glazbi od kojega Smetana nije odustajao te je smatrao kako glazba mora težiti napretku i prihvaćanju novih suvremenih stilova.

Slika 6 Notni zapis opere Dalibor, taktovi 541-544

Oko godinu dana nakon završetka opere *Dalibor* Smetana počinje skladati svoju novu operu *Libuše*. Za libreto na njemačkome jeziku ponovno je zaslužan Josef Wenzig, a za prijevod Ervín Špindler. Smetana je prvi čin opere završio u rujnu 1871. godine, drugi je čin nastao u veljači, a treći u studenome 1872. godine. Opera je trebala biti izvedena prilikom krunidbe cara Franje Josipa I. do koje nije došlo. Devet godina po završetku opera je premijerno izvedena 1881. godine na otvaranju Narodnog kazališta. Otvorenju je prisustvovao princ Rudolf koji pozvao Smetanu da mu se pridruži prilikom izvedbe, no Smetana je tada već izgubio sluh što je stvaralo poteškoće u komunikaciji.

Opera u tri čina donosi nam legendu o Libuši koja je preuzela vlast nakon smrti svoga oca. Libuše je kao vladarica morala donositi presude u sporovima te ja tako bila pozvana da presudi u sporu dvojice braće oko posjeda. Na njezinu odluku kako zemlju trebaju podijeliti stariji brat Chrudoš reagira neprihvatanjem zbog toga što ju je donijela žena. Povrijeđena tom izjavom, Libuše se odlučuje udati za Přemysla, što razveseli narod. Sukob između braće koji se zapravo dogodio zbog djevojke biva riješen bez pomoći vladara te se obojica braće odluče pomiriti pred novim vladarom Přemyslom i tražiti oprost od Libuše. Na kraju Libuše proriče slavnu budućnost češkog naroda.

Svečana opera donosi apoteozu snage naroda te nije smjela sadržavati nikakve tragične elemente. Smetana i u ovoj operi koristi svoje prijašnje radove poput uvertire *Libušin soud*

(Libušina sudbina) nastale 1869. godine i klavirske skladbe *Lístek do památníku* u G-duru iz 1848. godine. Poznato je već kako se Smetana nije volio držati strogih harmonijskih pravila što u ovoj operi dolazi do izražaja u korištenju neakordičkih tonova ili modulacijama iz c-mola u fis- mol tako što melodija postupno dosegne ton fis te se zadrži na njemu toliko dugo da slušatelj zaboravi na prethodni tonalitet te od toga tona dalje nastavi melodiju u novom tonalitetu.

Slika 7 Primjer modulacije iz opere Libuše

Smetana često koristi i kontrapunktske postupke poput spajanja motiva Libuše i motiva Přemysla.

Slika 8 Notni zapis opere Libuše, taktovi 59-61

Također u ovoj operi Smetana donosi bogatiju instrumentaciju koja stvara puniji zvuk te svojom bojom postiže još svečaniji karakter opere u odnosu na onaj koji Smetana koristi u svojim simfonijskim pjesmama te se zbog toga *Uvertira* ove opere smatra njegovom prvom simfonijskom pjesmom. Zbog teme koja proizlazi iz mita tj. legende Smetana se u ovoj operi najviše približava Wagnerovu stilu.

Nakon uspjeha *Prodane nevjeste* i razdoblja sadržajno ozbiljnih opera Smetana se vraća komičnome žanru. Njegove tri iduće opere komičnoga sadržaja nastavak su na *Prodanu nevjestu* koja je imala najveći uspjeh dok su opere nastale nakon nje ostale zapostavljene. Opera u dva čina *Dvě vdovy* (Dvije udovice) nastala je 1874. godine na libreto Emanuela Züngela nastalom prema francuskoj komediji *Les deux veuves* (Dvije udovice) Jeana Pierrea Féliciena Mallefillea, a donosi nam okruženje bogate češke buržoazije. Smetana je želio napraviti kontrast svojoj prvoj komičnoj operi, zbog toga radnja donosi visoko društvo u salonskome okruženju. Također, radnja je morala biti prebačena iz Francuske u češku suvremenost što je libretist učinio prema strogim skladateljevim uputama.

Radnja se odvija na imanju dviju udovica Karoline i njezine rođakinje Anežke. Karolina je žena puna energije dok je Anežka često zamišljena. Jednoga dana na imanje dolazi lugar Mumlal koji ih informira kako se u šumi nalazi lovokradica koji niša ne može uloviti. Na tu informaciju Anežka se zacrvni što Karolina primjećuje te naređuje lugu da zarobi lovokradicu. Mumlal ispuni svoju obavezu te dovede lovokradicu Ladislava na imanje gdje ga zatoče kako bi mogli održati suđenje. Karolina primjećuje kako se Ladislavu sviđa boraviti na imanju te shvaća da je on došao zbog Anežke u koju je zaljubljen, no ona to ne želi priznati te sudbinu svoga dragog prepušta Karolini. Karolina poziva Ladislava na plesnu zabavu kako bi učinila Anežku ljubomornom što i postiže, te Anežka u naletu ljubomore skine crnu haljinu i ode na zabavu gdje zatekne Karolinu i Ladislava zajedno. Na kraju Karolina priznaje da je očijukanje s Ladislavom bila samo šala, Anežka prizna svoju ljubav Ladislavu te se na karaju zaruče.

Smetana ovom operom postaje tvorac moderne salonske komične opere iz suvremenog doba što je bila novost u Češkoj. Iako lik Mumlala podsjeća na Kecala iz *Prodane nevjeste* razlika među njima je velika jer se Mumlal zna kretati tj. ponašati u gospodskim krugovima. Smetana je također težio jednostavnoj salonskoj konverzaciji koju je lako razumjeti. Prva verzija opere koja je sadržavala govorne dijaloge premijerno je izvedena 27. ožujka 1874. godine te je dobila velike ovacije publike, no kritičari su zanemarili Smetanin rad. Godine 1877. Smetana je preradio operu zamijenivši dijaloge recitativom te dosegao veću melodramatičnost. Orkestar kao i zbor u operi imaju ulogu podizanja raspoloženja kod slušatelja te su samo pozadina koja prati radnju opere. Opera je nakon Smetanine smrti doživjela nekoliko preinaka koje je započeo Václav Novotný 1893. godine s neuspjelim pokušajem poboljšanja, dok je 1902. godine Karel Kovařovic vratio operu u prvobitni oblik.

Smetana se u svojim idućim operama vraća starome provjerenom i uspješnom receptu te njegove opere *Hubička* (Poljubac) i *Tajemství* (Tajna) radnju komičnog sadržaja pronalaze u seoskome životu. Nakon povratka u komični žanr Smetana se sada u potpunosti vraća motivima iz njegove najuspješnije opere *Prodana nevjesta*. Opere su izvorno skladane s recitativima, bez dijaloga, a za libreto je zaslužna Eliška Krásnohorská.

Operu u dva čina *Hubička* (Poljubac) Smetana je započeo u siječnju a dovršio u kolovozu 1876. godine, što operu čini jednom od Smetaninih najbrže skladanih kompozicija. Premijera održana 7. studenog 1876. godine imala je veliki uspjeh što je čini drugom najuspješnijom skladateljevom operom. Također je prva opera koju je Smetana napisao u razdoblju gubitka sluha što je primjetno u početnome motivu kojeg je zapisao u svoju knjižicu s motivima kao "gubitak sluha se javlja", a taj se motiv kroz operu proteže u više inačica.

Slika 9 Motiv gubitka sluha iz opere Poljubac

Opera je komponiran kao jedna cjelina dok je podjela u dva čina dekoracijske, a ne glazbene funkcije. Uvertira uvodi u raspoloženje opere a sadržajno je jednaka finalu zboru. Smetanine tradicijske pjesme kao uspavanke *Hajej můj andilku* i pjesme *Skřivánčí píseň* donose operi nacionalne elemente no najveće postignuće je uspavanka *Letěla bělouňka holubička* koja je postigla veliki uspjeh te se danas smatra pučkom pjesmom. Uvertira je skladana od motiva iz opere a ostavlja dojam simfonijske strukture.

Radnja ove opere donosi nam intrige oko jednog poljupca. Lukáš i Vendulka bili su mladi zaljubljeni par, ali Lukáševi su ih roditelji spriječili u naumu da se vjenčaju nakon čega se Lukáš morao oženiti drugom ženom. Prilikom rođenja djeteta Lukášina supruga umire što mu daje novu priliku s Vendulkom. Lukáš dolazi zaprositi Vendulku te traži poljubac koji ona odbija, a to ga jako razljuti. Lukáš odlazi u gostionicu i nakon nekog vremena odluči riješiti nesporazum oko poljupca, no pokušaj se ne pokazuje uspješnim te Vendulka bježi od kuće svojoj teti Martini. Teta uvjeri Vendulku kako poljupcem ne čini ništa loše, ona se vraća kući a ovoga puta Lukáš dovodi cijelo selo kako bi prisustvovalo prošnji. Poljubac ovaj put odbija Lukáš iz šale što skoro uzrokuje novu svađu ali na kraju se zaljubljeni par ipak pomiri.

Opera u tri čina *Tajemství* (Tajna) nastala je 1878. godine (premieru 18. rujna 1878. godine), a smatra se Smetaninom najkomičnijom operom. Kao i u prethodnoj operi Smetana se koristi tradicijskim pjesmama što operi daje nacionalni efekt. *Tajemství* (Tajna) za razliku od *Hubičke* (Poljubac) nije komponirana kao jedinstvena cjelina ali je zato bogatija komičnim elementima. Osim komične radnje i likova Smetana uvodi i komične scene, npr. *Skřivánkovu pjesmu* uz pratnju gitare, Bonifáceovu pripovijest *Ja sam vojník* i ples duhova koji Kalina vidi u snu. Smetana operu gradi iz dva osnovna motiva, motiva Kaline i tajne. Uvertira započinje motivom tajne koji se iz tmurnog i ozbiljnog polifonog sloga razvija u vrlo komičan i veseli motiv.

Slika 10 Notni zapis opere Tajna, taktovi 1-4

Slika 11 Motiv Kaline iz opere Tajna, taktovi 100-101

Radnja opere smještena je na područje u kojemu je Smetana odrastao, što mu je dalo dodatnu inspiraciju za likove iz njegove okoline kao što su zidari, domaćice, općinski noćni čuvar, lovac, djeveruše, hodočasnice i hodočasnici. Također ga je zainteresirao motiv kada junak opere kreće u pronalazak blaga, no ispada da je to blago njegova vjerna ljubav. Obitelj Kalina i Malina u prošlosti su ušle u neprijateljske odnose. Kalina je pokazivao interes za Malininu sestru Rózu ali su ga zbog siromaštva odbili njezini roditelji. Kalina odmah na prvoj prepreci odustaje od ljubavi prema Rózi što je nju jako povrijedilo. U vrijeme kada opera započinje Kalina je udovac i živi sa sinom Vítom i rođakom vojnikom Bonifáceom dok je Róza ostala slobodna i brinula se za svoju nećakinju Blaženku, Malininu kćerku. Kako mu je Róza bila stalno u mislima, Kalina je želio dokazati kako više nije prosjak već bogati čovjek iako zapravo ima dugove. Izgradio je kuću te organizira slavlje na koje je pozvan i Malina, no između njih se tokom slavlja javljaju trzavice koje započinje Malina svojim dobacivanjem kako je kuća izgrađena na dug. Svađa kulminira borbom u kojoj ih rastavljaju njihova djeca Vít i Blaženka koji skrivaju svoju ljubav od roditelja. Bonifáce za vrijeme borbe otkrije dokument u ruševinama stare kuće na kojemu se nalaze informacije o skrivenom samostanskom blagu, no ne uspijeva se držati obećanja kako će informacije držati u tajnosti te cijeli grad doznaje za blago. Kalina kreće u potragu za blagom u nadi da će tako osvojiti Rózu. Vít i Blaženka potajno se sastaju na Bezdězu gdje ih otkriva Bonifáce te dovodi Kalinu i Malinu koji su užasnuti vezom svoje djece. Vít

javno priznaje da se on i Blaženka vole, a on želi ići s njom čak i po cijeni da ga se njegov otac odrekne i razbaštini. Róza se pridruži mladome paru te moli njihove roditelje da im daju svoj blagoslov. Kalina je i dalje u potrazi za blagom i počinje kopati jamu koja ga odvede do Rózine kuće te u tom trenutku oboje shvate da je ona njegovo blago. Sukobu između Maline i Kaline dolazi kraj a njihova djeca Vít i Blaženka dobivaju pristanak za vjenčanje.

Komično-romantična opera u tri čina *Čertova stěna* (Vražja stijena) posljednja je Smetanina opera nastala 1882. godine (premijera 29. listopada 1882. godine). Radnja libreta nastala je prema legendi o Vražjim stijenama na obali rijeke Vltave kod Vyššeg Broda. Libreto Eliške Krásnohorske zamišljen je kao komična opera, a radnja je preuzeta iz mita o viteškoj romantici. Unatoč nekim smiješnim elementima djelo je prije svega slavlje upornosti ljubavi, plemstva, muževnosti i predanosti.

Moćni gospodin Vok iz Rožmberka nema sreće u ljubavi. Vitez Jarek pokušava mu dogovoriti bogatu mladenku ali ona ponudu odbija. Jarek se zaklinje pred dvorskim slugom Michálom kako se neće oženiti sve dok njegov gospodar ne pronađe ljubav. Njegovo obećanje čuje rarach (vrag) koji vidi priliku koju može iskoristiti. No glavna rarachova meta je pustinjač Beneš koji je odgovorio bogatu udovicu od udaje za Voka kako bi njegovo nasljedstvo pripalo Crkvi. Jarek se sa svojom dragom Katuškom nalazi na obali Vltave gdje im se pridružuje Vok te ga Jarek informira o neuspjelim zarukama. Vok govori kako je izgubio nadu da će se oženiti, no u tom trenutku se uplete rarach u Benešovom ruhu te ga upozorava na Katušku. Vok iz šale zaprosi Katušku, a ona iz očaja pobjegne Jareku u naručje. Vok odlučuje blagosloviti njihovu ljubav, no Jarek je zbog svog obećanja primoran odbiti brak s Katuškom. U posjet dolazi Hedvika u koju se Vok zaljubi na prvi pogled, no boji se iskazati svoje osjećaje. Dvorski sluga Michál tuguje za propuštenom prilikom da postane Vokov tast te nagovara Katušku da pristane na ponudu Voka. No rarach u Benešovom ruhu ne miruje nego nagovara Voka da se zaredi ako želi osloboditi Jareka njegove zakletve, na što Vok pristajem pod uvjetom da ga još uvijek može spasiti dolazak djevojke s kojom se može zaručiti. Michál vidi novu priliku da natjera Katušku na udaju, no ona i Jarek odlučuju se pomoći Hedviki da dođe do samostana kako bi izjavila ljubav Voku. U međuvremenu Beneš se odlučuje ispovjediti Michálu te mu to daje snagu da nadvlada vruga u sebi. No rarach se ne predaje tako lako te poziva sve snage pakla da izgrade branu na Vltavi tako da voda utopi Voka i Beneša. Rarach izaziva nevrijeme, no uz pomoć molitve Katuška i Hedvika na Vražjoj stijeni uspiju nadvladati rarachovu moć te se oluja počne povlačiti. Drugi dan nakon pobjede nad rarachom Voku dolazi poruka od kralja u kojoj ga

imenuje upraviteljem Austrije. Vok oduševljen ponudom moli Hedviku da pođe s njime na što ona pristaje ali samo kao supruga. Na kraju svi slave pobjedu ljubavi Voka i Hedvike.

Smetana se nakon završetka *Vražje stijene* vraća operi koju je započeo 1874. godine. Romantična opera *Viola* nije dovršena te je ostao samo fragment od 365 taktova iz kojih možemo doznati stil djela. Libreto je napisala Eliška Krásnohorská prema Shakespeareovu djelu *Na Tri kralja ili kako hoćete*. Te se radi o prvoj Smetaninoj operi u kojoj korist predložak iz svjetske književnosti. Iz fragmenata je vidljiv napredak u povezanosti arije i recitativa. Radnja opere započinje olujom u kojoj potone brod te su brat i sestra Sebastian i Viola prisiljeni tražiti utočište, no nalaze ga na različitim mjestima. Sebastiana spasi kapetan Antonio dok Viola utočište pronade kod ribara imena Marco. Viola u olupinama pronalazi kovčeg s bratovom odjećom te se odluči presvući kako bi se mogla uputiti u potragu za njime. Na obalu dolazi knez Orsino koji je ljut zbog ljubavi prema Olivi te prilazi kolibi u kojoj se skriva Viola.

Nakon pogoršanja zdravstvenoga stanja 1883. godine gubitak pamćenja utjecao je na Smetanin rad te nije bio u stanju dovršiti operu. Posljednju misao Smetana je skladao u siječnju 1884. godine nakon toga dana više nije skladao te je tako došao kraj njegove skladateljske karijere.

Slika 12 Notni zapis opere Viola, taktovi 364-365

4. ZAKLJUČAK

Češka je kulturna scena bila slabo razvijena sve do pojave Mozarta 1786. godine i njegove opere *Figarov pir* koja je svojim uspjehom potakla razvoj glazbene kulture. Godine 1803. završilo je razdoblje komornih sastava u plemićkim kapelama. Glazbenik je postao „slobodni umjetnik“¹⁸ (Nejedlý 1949:17) što je za to doba bila velika novost. Također je osnovan konzervatorij (1808.), jedna od najstarijih institucija toga tipa u središnjoj Europi, a uvođenjem njemačke opere u Pragu (1807.) pokrenuo se razvoj glazbene kulture. Promjene su omogućile dolazak skladatelja poput Beethovena, Webera, Liszta, Berlioza i mnogih drugih koji su donijeli novi stil i pogled na glazbu. Mozart kao najslavniji skladatelj u Češkoj nije davao previše prostora drugim skladateljima, sve do 1840. godine kada je nekolicina glazbenika smatrala kako trebaju dozvoliti razvoj moderne glazbe, a Berlioz, Wagner i Liszt bili su najbolji primjeri i uzori. Tako je glazbena scena u Pragu dočekala svoju drugu, skoro „isključivo njemačku“¹⁹ fazu. Novom primjenom pojma narodno nastalo je načelo kako je velika svjetska umjetnost nenarodna i nečeška, tuđinska umjetnost. (Nejedlý 1949:19) Tako se došlo na ideju kako bi njihova nacionalna glazba trebala preuzeti temelje tradicijske pjesme te iz toga načiniti sustav tonaliteta, melodijskih postupaka, harmonijskih spojeva i ritma koji bi se koristio kao temelj umjetničkog stvaranja. U tom narodnom programu nastala je velika proturječnost između napretka i narodnosti. (Nejedlý 1949:19). Dugi niz godina niti jedan skladatelj nije imao uspjeha spojiti te dvije proturječnosti sve do dolaska Smetane koji se povratkom u domovinu 1861. godine odlučio posvetiti samo nacionalnoj glazbi.

Smetana je imao težak zadatak stvoriti nacionalnu glazbu koja nije imala nikakve temelje, a iz kojih bi mogao graditi svoja djela. Morao je primijeniti forme i skladateljska sredstva drugih skladatelja što nije naišlo na odobravanje publike i kritike. Smetana je tako svoju drugu operu *Prodana nevjesta* skladao po želji publike s elementima koje oni smatraju nacionalnim a to su plesovi (polka: furiant, skočna) i tradicijske pjesme („Kočka leze dírou“, „Hajej můj andílku“) te tome dodao komičan libreto i iz toga napravio nacionalnu operu, moglo bi se reći vrlo jednostavnu. To je i on sam tvrdio za svoju operu: „*Prodana nevjesta* je samo igračka, nisam je skladao zbog velike želje za uspjehom nego zbog toga što što su mi govorili da sam blizak Wagneru i da se ne mogu dokazati u jednostavnom slogu“²⁰. Smetana je operom postigao veliki

¹⁸ „Hudebník stal se svobodným umělcem.“

¹⁹ Nejedlý, Zdeněk: *Zpěvohry Smetanovy*, Prag: Státní nakladatelství politické literatury, 1954

²⁰ Očadlík, Mirko: *Smetanova Prodáná nevěst*, Prag: Orbis, 1953

uspjeh i stekao naklonost publike koja mu je pomogla pri njegovom daljnjem radu. S tom simpatijom prema njegovim djelima skladao je daljnje opere koje su još više stilom bile bliže Wagneru ili Berliozu te je sve više nestajala ta razlika između tradicijskog i modernog (napretka). Teško je procijeniti da li je Smetana stvarno nacionalni skladatelj ili samo skladatelj koji je svojom glazbom promijenio percepciju publike. No očito je kako je Smetana postavio temelje za razvoj moderne glazbe koja je bila potrebna češkoj kulturi, a to su prepoznali autori Vladimír Helfert i Otakar Hostinský koji u svojim djelima taj uspjeh pripisuju upravo Smetani. Jedan od najsnažnijih nacionalnih elemenata, mogli bismo reći i jedini "istinski" nacionalni element kojeg Smetana koristi, je slavna češka povijest, mitologija, legende i proročanstva koji su neiscrpan izvor motiva za njegove skladbe. Možemo reći kako je to bitan element na koji se češka kultura oslanja pa tako i Smetana u svojem ciklusu *Moja domovina*. U tom ciklusu nema razlike između modernog i tradicijskog, on svojim zvukom dočarava sliku prirode i znamenitosti pritom ostavljajući dojam moći i snage jedne nacije. U tom je djelu vidljiv dobro savladan skladateljski zanat ali i talent koji u kombinaciji čine izvrsno djelo.

Smetana se pred kraj života suočio s gubitkom sluha što nije umanjilo njegovo skladateljsko umijeće. Što se približavao kasnijoj fazi života Smetanin opus bio je sve veći, ali njegov žar za nadmetanjem i borbom kako bi dostigao slavu tj. kako bi stekao poštovanje nije se umanjio. Taj zadnji tračak borbe vidljiv je u klavirskom ciklusu *Češki plesovi* s kojim se suprotstavlja svojim kritičarima. Ciklusom se nadovezao na *Slavenske plesove* s kojim je Dvořák postigao popularnost te tako postao Smetanin nasljednik. Iako Smetana nije bio u potpunosti prihvaćen njegov rad ostavio je veliki trag u povijesti glazbe. Postavio je temelje nacionalnog stila i uveo nove moderne stilove na što je Češka čekala gotovo pola stoljeća.

5. LITERATURA

Abraham, Gerald, The Genesis of 'The Bartered Bride', *Music & Letters*, XXVIII, 1947, 1, str. 36-49, pristup 7. 2. 2018., <www.jstor.org/stable/854710>.

Budiš, Ratibor: 'Hudba', Smetana, Robert (ur.), *Československá vlastivěda IX –Umění*, svezak 3, Prag: Horizont, 1971, str. 180-225

Clapham, John, The Smetana-Pivoda Controversy, *Music & Letters*, LII, 1971, 4, str. 353-364, pristup 7. 2. 2018., <www.jstor.org/stable/734710>.

Clapham, John, Smetana's Sketches for 'Dalibor' and 'The Secret', *Music & Letters*, LXI, 1980, 2, str. 136-146, pristup 7. 2. 2018., <www.jstor.org/stable/733338>.

Everett, William A., Opera and National Identity in Nineteenth-Century Croatian and Czech Lands, *International Review of the Aesthetics and Sociology of Music*, XXXV, 2004, 1, str. 63-69, pristup 7. 2. 2018., <www.jstor.org/stable/30032136>.

Helfert, Vladimir, Bedřich Smetana (1824--2 March--1924), *The Slavonic Review*, III, 1924, 7, str. 141-155, pristup 7. 2. 2018., <www.jstor.org/stable/4201826>.

Helfert, Vladimír: *Česká moderní hudba*, Olomouc: Index, 1936

Holzknicht, Václav: *Bedřich Smetana život a dílo*, Prag: Panton, 1984

Hostinský, Otakar: *Bedřich Smetana a jeho boj o moderní českou hudbu*, Prag: Jan Laichter na Král. Vinohradech, 1901

Katz, Derek, Smetana's Second String Quartet: Voice of Madness or Triumph of Spirit?, *The Musical Quarterly*, LXXXI, 1997, 4, str. 516-536, pristup 7. 2. 2018., <www.jstor.org/stable/742284>.

Large, Brian, Smetana's 'Brandenburgers', *The Musical Times*, CXVIII, 1978, 1622, str. 329-330,

prístup 7. 2. 2018., < www.jstor.org/stable/958347 >.

Large, Brian, Smetana's 'The Secret', *The Musical Times*, CXIII, 1972, 1551, str. 452-454, prístup 7. 2. 2018., < www.jstor.org/stable/955430 >.

Machač, Josef: *Bedřich Smetana a cizina*, Prag : Bohd. Melichara v Hradci Král., 1910

Malý, Miloslav: *Bedřih Smetana*, Prag: Orbis, 1956

Mahler, Zdeněk: *Nekamenujete proroky: Kapitoli ze života Bedřicha Smetanay* , Prag: Albatros, 1989

Nejedlý, Zdeněk: *Dějiny opery Národního divadla*, Prag: Práce, 1949

Nejedlý, Zdeněk: *Zpěvohry Smetanovy*, Prag: Státní nakladatelství politické literatury, 1954

Newmarch, Rosa, The Music of the Czecho-Slovak Races. IV, *The Musical Times*, LVIII, 1918, 910, str. 541-545, prístup 7. 2. 2018., <www.jstor.org/stable/909187>.

Očadlík, Mirko: *Klavírní dílo Bedřicha Smetany*, Prag: Státní hudební vydavatelství, 1961

Očadlík, Mirko: *Smetanova Prodaná nevěsta*, Prag: Orbis, 1953

Očadlík, Mirko: *Smetanova Má vlast*, Prag: Orbis, 1953

Ottlová Marta, Tyrrell John: *Smetana, Bedřich*, *Grove Music Online* ur. Root, Deane (prístup 7. 2. 2018.),

http://www.oxfordmusiconline.com/subscriber/article/grove/music/52076?q=smetana&search=quick&pos=2&_start=1#firsthit

St. Pierre, Kelly, Smetana's "Vyšehrad" and Mythologies of Czechness in Scholarship, 19th-Century Music, XXXVII, 2013, 2, str. 91-112, prístup 7. 2. 2018., <www.jstor.org/stable/10.1525/nem.2013.37.2.91>.

Smaczny, Jan: *Smetana Bedřich, The Oxford Companion to Music* ur. Root, Deane (pristup 7. 2. 2018.),

<http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199579037.001.0001/acref-9780199579037-e-6262?rskey=cYAVHJ&result=1>

Tyrrell, John: *The Bartered Bride, Grove Music Online* ur. Root, Deane (pristup 7. 2. 2018.),
<http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-5000005968?rskey=GeMbCZ&result=1>

Popis slikovnih priloga

Slika 1 Notni zapis skladbe *Louisina Polka*, taktovi 1-17 - Neidentificirani izdavač, oko 1910.

(preuzeto sa [http://imslp.org/wiki/Louisina_Polka%2C_JB_1:1_\(Smetana%2C_Bed%25%99ich\)](http://imslp.org/wiki/Louisina_Polka%2C_JB_1:1_(Smetana%2C_Bed%25%99ich))
1. 5. 2018.)

Slika 2 Notni zapis skladbe *Nevinost*, taktovi 1-13- Společnost Bedřicha Smetany, Prag, 1944.

(preuzeto sa [http://imslp.org/wiki/Bagatelles_et_impromptus,_JB_1:19_\(Smetana,_Bed%25%99ich\)](http://imslp.org/wiki/Bagatelles_et_impromptus,_JB_1:19_(Smetana,_Bed%25%99ich))
1. 5. 2018.)

Slika 3 Notni zapis opere *Prodana nevjesta*, taktovi 98-105- SNKLHU, Prag, 1953.

(preuzeto sa [http://imslp.org/wiki/The_Bartered_Bride,_JB_1:100_\(Smetana,_Bed%25%99ich\)](http://imslp.org/wiki/The_Bartered_Bride,_JB_1:100_(Smetana,_Bed%25%99ich))
1. 5. 2018.)

Slika 4 Notni zapis opere *Prodana nevjesta*, taktovi 684-689, SNKLHU, Prag, 1953.

(preuzeto sa [http://imslp.org/wiki/The_Bartered_Bride,_JB_1:100_\(Smetana,_Bed%25%99ich\)](http://imslp.org/wiki/The_Bartered_Bride,_JB_1:100_(Smetana,_Bed%25%99ich))
1. 5. 2018.)

Slika 5 Prva verzija osnovnog motiva opere *Dalibor*, taktovi 16-21, izvor Nejedlý Zdeněk:
Zpěvohry Smetanovy, str. 98.

Slika 6 Notni zapis opere *Dalibor*, taktovi 541-544, Orbis, Prag, oko 1950-ih

(preuzeto sa [http://imslp.org/wiki/Dalibor,_JB_1:101_\(Smetana,_Bed%C5%99ich\)](http://imslp.org/wiki/Dalibor,_JB_1:101_(Smetana,_Bed%C5%99ich)) 1. 5. 2018.)

Slika 7 Primjer modulacije iz opere *Libuše*, izvor Nejedlý Zdeněk: *Zpěvohry Smetanovy*, str. 144

Slika 8 Notni zapis opere *Libuše*, taktovi 59-61, izvor Nejedlý Zdeněk: *Zpěvohry Smetanovy*, str. 145

Slika 9 Motiv gubitka sluha iz opere *Poljubac*, izvor Nejedlý Zdeněk: *Zpěvohry Smetanovy*, str. 175

Slika 10 Notni zapis opere *Tajna*, taktovi 1-4, izvor Nejedlý Zdeněk: *Zpěvohry Smetanovy*, str. 185

Slika 11 Motiv Kaline iz opere *Tajna*, taktovi 100-101, izvor Nejedlý Zdeněk: *Zpěvohry Smetanov*, str. 185

Slika 12 Notni zapis opere *Viola*, taktovi 364-365, izvor Nejedlý Zdeněk: *Zpěvohry Smetanovy*, str. 245

6. PRILOZI

6.1 Popis skladbi

1832. - *Kvapíček „D-dur“*
- 1840.- *Lujzina polka*
- 1840.- *Jiřinková polka*
- 1840.- *Galop di bravura*
- 1842.- *Ze studentského života*
- 1842.- *Menuet u B-duru*
- 1842.- *Galop bajadera*
- 1844.- *Bagatelles a impromptus*
- 1844.- *Lístky do památníku*
- 1844.- *Svatební scény*
- 1846.- *Liebchens Blick*
- 1846.- *Lebewohl*
- 1846.- *Schmerz der Trennung*
- 1846.- *Einladung*
- 1846.- *Ich hoffe auf den Herrn*
- 1846.- *Lobet den Herrn*
- 1846.- *Heilig ist der Herr Zebaoth*
- 1846.- *Ofertorij u d-molu*
- 1846.- *Ofertorij u G-duru*
- 1847.- *Six morceaux caractéristiques*
- 1848.- *Pochod Národní gardy*
- 1848.- *Pochod studentské legie*
- 1848.- *Píseň svobody*
- 1848.- *Slavnostna uvertira „D-dur“*
- 1853.- *Liebesfrühling*
- 1854.- *Trijumfalna simfonija*

1855.- *Klavirski trio u g-molu*
1859.- *Vzpomínky na Čechy ve formě*
1859.- *Richard III.*
1859.- *Wallensteinov logor*
1860.- *Píseň česká*
1861.- *Hakon Jarl*
1862.- *Tři jezdci*
1862.- *Odrodilec*
1862.- *Doktor Faust*
1862.- *Braniboři v Čechách*
1863.- *Oldřich i Božena*
1863.- *Našim děvám*
1863.- *Prodaná nevěsta*
1864.- *Pochod ke slavnosti Shakespearově*
1865.- *Dalibor*
1868.- *Rolnická*
1868.- *Slavnostna uvertira „C-dur“*
1869.- *Libuše*
1869.- *Rybář*
1869.- *Libušin soud*
1870.- *Slavnostní sbor*
1874.- *Má vlast*
1874.- *Dvě vdovy*
1875.- *Rêves*
1876.- *Píseň na moři*
1876.- *Gudački kvartet u e-molu „Z mého života“*
1876.- *Hubička*
1877.- *České tance I, II*
1878.- *Tajemství*
1878.- *Má hvězda*

1878.- *Přiletěly vlaštovičky*
1878.- *Za hory slunce zapadá*
1879.- *Venkovanka*
1880.- *Věno*
1880.- *Modlitba*
1880.- *Z domoviny*
1882.- *Heslo I, II*
1882.- *Drugi gudački kvartet u d-molu*
1882.- *Čertova stěna*
1883.- *Naše píseň*
1883.- *Pražský karneval*
1883.- *Viola*